

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Pedagógiai Kar

Jászberényi Campus

A mesék segítő szerepe válás esetén

Vizsgálatok óvodás korban

Konzulens:

Dr. Magyar Ágnes

adjunktus

Vass Zsófia

Óvodapedagógia szak

Jászberény

2023

Tartalomjegyzék

1.Bevezetés.....	4
1.1.Problémafelvetés.....	4
1.2. A kutatás aktualitása, korábbi kapcsolat a témával	4
1.3. A kutatás célja.....	5
1.4.A témaválasztás indoklása	5
1.5.A dolgozat felépítése	5
1.6. Minta, módszerek, eszközök.....	6
1.7.Hipotézisek	8
2.Elméleti rész	10
2.1. A család szerepe az óvodáskorú gyermek életében.....	10
2.1.1. Az anya szerepe a gyermek életében.....	11
2.1.2. Az apa szerepe a gyermek életében.....	11
2.2. A válás és az azzal járó trauma jelentősége a gyermek életében.....	12
2.2.1. Milyen a jó válás?	13
2.2.2. A válás lélektana, a válás hatása a gyermekre.....	14
2.3. Verselés és mesélés mint családon belüli és óvodai tevékenységek.....	15
2.4. A mese	17
2.4.1. A mese szerepe és jelentősége.....	17
2.4.2. Meseterápia	19
2.4.3. Mit tanulhatunk a mese hőseitől?	20
2.4.4. A terápia során alkalmazott mesék.....	20
2.4.5. A mese segítő ereje - szaktudományos és a lélektani mesetipológia	21
2.5. Lélekgyógyászat	22
2.6. Félelmek, szorongások kezelése	22
2.6.1. A félelmek típusai	22
2.6.2. A családhoz köthető lelki problémák	23
2.6.3. A történetek adaptálásának mikéntje	23
2.6.4. A mese jótékony hatása egy trauma feldolgozásában	24

2.7. Pszichodráma alkalmazása.....	24
3. Empirikus kutatás	27
3.1. A kutatás körülményei	27
3.1.1. Az első hipotézisem vizsgálata a kutatás eredményeinek tükrében.....	31
3.1.2. A második hipotézisem vizsgálata a kutatás eredményeinek tükrében	36
3.1.3. A harmadik hipotézisem vizsgálata a kutatás eredményeinek tükrében.....	44
3.1.4. A negyedik hipotézisem vizsgálata a kutatásom eredményeinek tükrében	48
3.1.5. Az ötödik hipotézisem vizsgálata a kutatásom eredményeinek tükrében.....	50
3.1.6. A hatodik hipotézisem vizsgálata a kutatásom eredményeinek tükrében.....	53
3.2. A láthatatlan fonál című könyv feldolgozása mese tevékenység keretein belül.....	56
4. Információgyűjtés interjúval	59
5. Összegzés.....	60
6. Felhasznált szakirodalmak	62
7. Mellékletek	64
7.1. Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja- fókuszálva a szakdolgozat témájára	64
7.1.1. Verselés, mesélés	64
7.2. Mese tervezet	65
7.3. Patrice Karst: A láthatatlan fonál	71
7.4. Fotódokumentáció a tevékenységről.....	72
7.5. Interjú kérdéssorok	76
7.5.1. Interjú öt óvodapedagógussal.....	76
7.5.1.1. Első óvodapedagógussal készített interjú.....	76
7.5.1.2. Második óvodapedagógussal készített interjú.....	78
7.5.1.3. Harmadik óvodapedagógussal készített interjú.....	79
7.5.1.4. Negyedik óvodapedagógussal készített interjú	81
7.5.1.5. Ötödik óvodapedagógussal készített interjú.....	82

7.5.2. Interjú egy olyan felnőttel, akinek kiskorában elváltak a szülei	84
7.5.3. Interjúkérdések egy gyermek elvált szüleivel	85
7.5.4. Interjúkérdések egy Kende Hanna által kiképzett gyermek-pszichodramatistával.....	86
7.6. Gyermekrajzok.....	90
8. Kérdőív óvodáskorú (3-7 éves) gyermekek szüleinek	92
9. Szülői beleegyező nyilatkozat.....	98
10. Szakdolgozati eredetiségi nyilatkozat	99

1. Bevezetés

1.1.Problémafelvetés

Napjainkban gyakori, hogy a házasságok nem tartanak egy életen át, hanem válással végződnek. A válások során minden érintett sérül, de a legnagyobb elszenvedőjük többnyire a gyermek, gyermekek. Tekintettel kell rájuk lenni, és amennyire lehet, meg kell könnyíteni számukra ezt a nehéz átmeneti időszakot. Nem mindegy, hogy hogyan észlelik a drasztikus változást, hisz ez számukra nagy lelki- és érzelmi traumát jelent. Sok esetben sajnos a szülők a másik iránt érzett személyi sértettségük miatt ezt nem veszik figyelembe. Olykor a gyermekeket egymás ellen próbálják nevelni, manipulálják őket, ezáltal befolyásolják a másik gondviselővel folytatott kapcsolatát. Ezek a tapasztalatok kihathatnak a gyermek felnőtt kori életére is, hisz a kisgyermekkorban átélt traumák, sérelmek nyomot hagynak a gyermek lelkében. Ilyen időszakban még nem képes felfogni, hogy anya és apa miért nincsenek együtt, ezért sok türelem, együttérzés szükséges mindkét fél részéről. Hiszen ilyenkor egy érzelmi lavina zúdul rájuk, aminek feldolgozásához segítséget igényelnek.

Kutatásom során vizsgálni szeretném, hogy a mese milyen szerepet tölt be a gyermekek érzelmeinek kifejezésében. Az által, hogy megélik, átélik, kimutatják és megtapasztalják az érzelmeiket, a személyiségük is formálódik. Kutatásom során szeretném feltárni, hogy a mese milyen hatással van az elvált szülők gyermekeinek érzelmi intelligenciájára. Léteznek-e olyan mesék, amelyek hatékonyan segítik a gyermekeket érzelmeik megélésében, kifejezésében és feldolgozásában ebben a nehéz időszakban?

1.2.A téma aktualitása, korábbi kapcsolat a témával

Ez a téma felkeltette az érdeklődésemet, hiszen a válás manapság elég gyakori jelenség, ami a közösségbe járó gyermek életére és környezetére is hatással van. Leendő óvodapedagógusként fontosnak tartom, hogy tapasztalatokat szerezzek arra vonatkozóan, hogy hogyan tudom segíteni gyakorlati munkám során a válásban érintett gyermekeket.

Szerencsésnek mondhatom magam, hisz harmonikus, érzelmileg kiegyensúlyozott családban nőttem fel, a szüleim pedig 24 éve boldog házasságban élnek. Viszont a környezetemben számos olyan esettel találkozhattam életem során, ahol nem ilyen idilli családkép vette körül a gyermeket. A válások nagyobb százaléka feltehetően nem baráti módon zajlik le, ezt pedig érzékeli a gyermek. Azt feltételezem, hogy a fantáziavilág sok esetben nyújthat menekülést a valóságból és vigaszt a gyermekeknek. A mesének számos jótékony hatása van, ilyen például az érzelmi nevelés, az olvasóvá nevelés és a biztonságérzet kialakulása.

1.3.A kutatás célja

A kutatásom célja, hogy képet kapjak az elvált szülők gyermekeinek érzelmi intelligenciájáról, és vizsgáljam a mese szerepét a válás során és/vagy következtében megélt érzelmek kifejezésében és feldolgozásában.

1.4.A témaválasztás indoklása

Szerencsésnek mondhatom magam, mivel olyan családi háttérrel rendelkezem, amit sok más gyermek vagy felnőtt megirigyelne. Számomra a család mint fogalom azt jelenti, hogy ők azok az emberek, akik legjobban ismernek, mindig számíthatok rájuk a bajban, támogatnak, motiválnak a céljaim elérésében, velem együtt sírnak vagy nevetnek. Örülnek a sikereimnek, teljes vállszélességgel állnak ki mellettem. Ők azok, akikre, míg világ a világ, támaszkodhatok. Ott van az otthonom, ahol a családom is, hisz ennek eredményeképp teremtyük meg közösen azt a közeget, ahol harmóniában élhetünk. Pontosan ezek azok az okok, amelyek miatt emellett a téma mellett döntöttem, hiszen szeretném a csonka családban nevelkedett gyermekeknek átadni ezt az érzést, ami nekem megadatott a mesevilág segítségével.

1.5.A dolgozat felépítése

Dolgozatom elején ismertetem a kutatás célkitűzését és a témaválasztásom indoklását. Ezt követően feltárom a téma elméleti hátterét, majd ezt empirikus vizsgálattal kiegészítve megvizsgálom a hipotéziseimet többféle megközelítésből, kvantitatív és kvalitatív módszereket alkalmazó kutatási eredményeim tükrében. Vizsgálom az óvodás korban lévő gyerekek kapcsolatát a mesével. A különböző érzelmek kialakulását, a személyiségváltozást a mese által. Minden hipotézisem vizsgálatánál kitérek az elvált szülők gyerekeire vonatkozó adatok elemzésére. Megvizsgálom azt, hogy a mese segítő szerepe érvényesül-e az esetükben. A dolgozatom másik felében egy mese tevékenységet mutatok be, amit 6-7 éves óvodáskorú gyerekeknek tartottam. Végül pedig az összegzés következik, melyben a kutatási eszközeimnek és módszereimnek eredményét értékelem. Pontosítani tudom, hogy milyen segítő szerepe van a mesének.

1.6.Minta, módszerek, eszközök

- Kvantitatív módszer

a) Írásbeli kikérdezés óvodáskorú gyermekek szülei körében

Jászberény Város Óvodai Intézménye Központi Óvoda Tagintézményében és a Besenyőteleki Bóbita Óvoda privát facebook csoportján keresztül, online írásbeli kikérdezés révén végeztem adatgyűjtést. Az óvodáskorú gyermekek szülei (N=108) körében a meseolvasásra vonatkozóan tettem fel kérdéseket. Azért tartom aktuálisnak a téma vizsgálatát, mivel az óvodáskorú gyermekek életében nagyon fontos a mese és az, hogy otthon is találkozzanak mesével. Ez a személyiségfejlődésükre hatással van, illetve egyéb részterületeket is fejleszt. A mai felgyorsult, modernizált világban a leggyorsabb módja az információgyűjtésnek az online kérdőív. Ennek eredményeképp, több szülőt el tudunk érni rövid időn belül. A kérdőív mégsem publikus, mivel csak a zárt csoportokba kerültek ki a szülők számára, így elkerüljük az invalid válaszadásokat.

- Kvalitatív kutatás

b) Mélyinterjú

A mélyinterjú során a kérdező fél előre megfogalmazott kérdések tesz fel, ez idő alatt spontán kérdések is felmerülhetnek. Ezek a kérdések nagyban elősegíthetik a kutatás eredményességét, és a témába mélyebb betekintést nyújthatnak. Interjút készítettem egy gyermek elvált szülőjével. Itt egy hosszas kötetlen beszélgetés kapcsán a családi háttérrel, a gyermekre megfigyelt érzelmi jelekről, dühkitörésekről, megoldásokról, illetve módszerekről beszélgettünk. Ezt az eszközt azért tartom alkalmasnak, mivel szerettem volna több szemszögből megvizsgálni, átlátni a válás folyamatát és annak velejáróit a gyerekekre fókuszálva.

c) Mélyinterjú

A mélyinterjú során saját szavaikkal mondhatják el a tapasztalataikat a válaszadók. Ennek eredményeképp sokkal pontosabb információ birtokába lehet kerülni. Interjút készítettem több (N=5) óvodapedagógussal. Az interjúk célja annak vizsgálata, hogy ő(k) szakmai szemmel miket vesznek észre a válásban lévő szülők gyermekein. Ezt az eszközt azért tartom alkalmasnak a vizsgálatra, mivel az óvodapedagógusok szoros kapcsolatban állnak a szülőkkel és természetesen a gyermekkel is. Ők belelátanak a családi háttérbe és a gyermek viselkedését, személyiségváltozását is nyomon követik. Sok éves tapasztalattal rendelkeznek, így nekik már kialakultak olyan jól bevált módszereik a témával kapcsolatban, amiket alkalmaznak is bizonyos élethelyzetekben.

d) Narratív interjú

A narratív interjú által részletesebben megismerhetjük a válaszadó életútját a történetének hátterét, illetve az érzelmeit is. Céлом ezzel a módszerrel a szubjektív megélés megismerése és annak értelmezése. Interjút készítettem egy olyan felnőttel, akinek óvodás korában elváltak a szülei. Azért tartom alkalmasnak ezt a módszert, mivel megtudhatjuk, hogy milyen, hosszú évekkel később is érzékelhető sebeket ejtett a válás az akkori gyermekben. Milyen hatásai vannak ezeknek a sebeknek a mostani társas kapcsolataira, illetve a mesével való kapcsolatáról is beszélgetünk.

e) Interjú egy Kende Hanna által kiképzett gyermek-pszichodramatistával

Kende Hanna többek között a francia Société Francaise de Psychanalyse Adl  rienne kik  pz   pszichoterapeut  ja, a Magyar Individuálpszichológiai Egyesület tiszteletbeli elnöke és a Magyar Pszichod  ma Egyesület szupervizora. Kende Hanna gyermek-pszichod  m  j  nak a lényege, hogy a gyermek több, mint egyenértékű. A dominancia és az alárendeltség viszonyát fordítja meg a játékban a gyermek és a pedagógus között. A gyermek tisztában van vele, hogy ez a játék része,   gy csak   gy csinál, „mintha”. Interj  mat Szebeni Violával készítettem. Interjúalanyom a Kolozsvári Babes-Bolyai Egyetemen szerezte a pszichológus diplomáját. Ezt megelőzően tanítóként dolgozott. A szakvizsg  j  t az ELTE Pedagog  ia Pszichológia Karán szerezte meg. Jelenleg család- és párkapcsolati tanácsadó szakpszichol  gusk  nt dolgozik a JNSZM Pedagog  iai Szakszolgálat Jászberényi Tagintézményében. Emellett az ELTE PPK oktato  ja is. Az egyéni vállalkozását Atk  ron folytatja: gyerekekkel, serdülőkkel, fiatal felnőttekkel és felnőttekkel egyaránt dolgozik. Azért tartom alkalmasnak ezt a módszert, mivel a téma szak  rt  j  t  l tudhatom meg a kérdéseimre a válaszokat.

f) Megfigyelés

A csoportban a válásban, illetve a nukleáris családban élő gyermekek reakcióit figyeltem meg és hasonlítottam össze a mesék után. Az érzelmi intelligenciájukat, csoportban lévő magatartásukat is vizsgáltam a gyakorlati időm alatt.   rz  keny  t  sk  ppen egy mesét vittem be a csoportba, ez a mese Patrice Karstt  l A láthatatlan fonal volt. A mese meghallgatása után lerajzoltattam velük, hogy nekik kivel van láthatatlan fonaluk.

Ennek eredményeképp a rajzokat lehetett elemezni. Kinek milyen a fantáziája? Melyik részlet hatott rá legjobban? Világos, vagy sötét színeket használt a színezés során? Durv  k, határozottak a vonalai, vagy lágyak? Miután kielemeztem a rajzokat, megkérdeztem a művek

készítőiétől, hogy ők mit látnak a papíron. Ha kellett, motiváltam, ösztönöztem, hogy maguktól kezdjenek mesélni. Mit látnak rajta? Kik vannak rajta? Hol vannak? Mit érez egyik-másik figura a rajzon? Ezáltal a gyermekek saját érzelmeikről, társas kapcsolataikról és belső szorongásaikról meséltek. A rajzelemzésben három szakirodalom volt a segítségemre. Ezek a szakirodalmak nem mások, mint Gerő Zsuzsától (2003) A gyermekrajzok esztétikuma, Szabadi Ilonától (1984) Az irka-firkától a meséig, illetve Szabó Szilviától (2012) a Mit vizsgálj a gyermekrajzon? című könyvek.

g) Kiegészítő technika: Problémaevő szörny

Saját készítésű játék. Egy fadoboz, amibe a gyerekek, belerakhatják a lerajzolt (vagy valamilyen formában megjelenített) problémájukat. Ezt aztán a szörny megeszi, és ezzel eltünteti a problémát.

i) Kiegészítő technika

Agresszív megnyilvánulásakor a következő versikével tudatosítjuk a kéz szerepét a gyerekekben:

Versike(átírva):

Mit csinál a kis kezem?

Simogat kedvesen.

Csiklandoz viccesen,

Táncol ügyesen.

Mit csinál a kis kezem?

Te is tudod, mondd velem!

1.6. Hipotézisek

1) Feltételezem, hogy a „Mit csinál a kis kezem?” című mondóka csökkentheti az agresszív megnyilvánulásokat.

a. Azért gondolom így, mivel szerintem az elvált szülők gyerekeinél gyakrabban fordulnak elő az agresszív megnyilvánulásuk.

2) Feltételezem, hogy a válásban lévő vagy elvált szülők gyermekei a mesékben, a fantáziavilágban menedéket találnak.

a. Valószínűnek tartom, hogy számukra a mesék tanulsága, érzelmi megnyilvánulásai is nagyobb hatással és jelentőséggel bírnak. Jobban leköti őket a mese hallgatása, bele tudnak feledkezni a történetbe. Emiatt jobban is igénylik a meseolvasást, mint társaik. Ilyenkor elfelejtik a saját traumáikat, kikapcsol az agyuk, nem szoronganak.

3) Feltételezem, hogy egy „problémaevő szörny” segítő eszköz lehet mind az elvált, mind a nukleáris családi háttérrel rendelkező gyermekeknél a problémák feldolgozásában.

a. Valószínűnek tartom, hogy könnyebben sikerül feldolgozniuk a problémát egy játék segítségével. A gyermek lerajzolhatja belső frusztrációit, ezt követően pedig behelyezi a problémaevő szörny szájába, aki megsemmisíti azt. Jelképesen elengedi a problémáját, feltehetően gyorsabbá téve a gyógyulási folyamatot.

4) Feltételezem, hogy a problémára reagáló mese befolyásolhatja a gyermek érzelmi állapotát. Ilyenkor segítenek a terápiás céllal íródott mesék. Olyan mesék, melyekben a főhős érzelmi állapota, gondjai, az őt foglalkoztató kérdések hasonlítanak az óvodás korú gyermekéhez, segítségünkre lehetnek a probléma feldolgozásban. A mese tanulsága, mondanivalója egyfajta iránymutatás lesz tudat alatt a gyermek számára is.

5) Feltételezem, hogy a gyermek saját maga is képes az olyanfajta döntéshozásra, hogy a saját érzelmeit figyelembe véve válasszon magának mesét. Tehát a szülők meghagyják a választás jogát a gyermek számára. Ezáltal övé a döntés. Fontos, hogy jól ismert mesék közül válasszon, amiket már hallhatott, vagy láthatott már, mivel így könnyebb a döntéshozás számára, ismeri a mesék érzelmi töltetét. A gyermek saját maga által választott mesének is jelentősége lehet az őt foglalkoztató problémák feldolgozásában.

6) Feltételezem, hogy az adott probléma feldolgozásában segíthet a családon vagy óvodán belül szakértő segítségével közösen kitalált történet. A gyermek életében fennálló krízishelyzeteket, problémákat dolgozzák fel ezek a mesék.

2. Elméleti rész

2.1.A család szerepe az óvodáskorú gyermek életében

„Családnak nevezzük a szociológiában az olyan együtt élő kiscsoportot, amelynek tagjait vagy házassági kapcsolat vagy leszármazás, más szóval vérségi, kivételes esetben örökbefogadási kapcsolat köti össze” (Szabó, 2008, 2).

A köznyelvben ezt a fogalmat úgy definiáljuk, hogy a család anyából, apából és gyermekből/gyermekekből áll. Ez a hagyományos családmódel. Régebben a családkép úgy festett, hogy az apuka volt az, aki a megélhetés érdekében éjt-nappalon át dolgozott, míg a feleség próbálta ellátni az anyai és a házvezető női szerepét is egyszerre, illetve a terhesség is fiatalok elején zajlott, 20-25 évesen már öregnek számított a lány az anyaságra. A szülés általában otthon történt, bába (bábák) segítségével hozták világra gyermekeiket a nők. Napjainkban már ez nem így zajlik, a férfi is végezhet házimunkát, segíthet a nevelésben, a nő pedig elmehet dolgozni. Az édesanya a gyermek születése után maximum három évig maradhat otthon. A szülés is gyakran kitolódik a 30-as éveik közepére, végére. Orvosok nem javasolják, de már 40 év felett is gyakori az áldott állapotban lévő nők száma.

Ebben a rohanó világban a családokban gyakran okozhat nehézséget a kommunikáció. C.G. Jung (1995) szerint, a gyermeket érő hatások közül a legerősebbek a szülők tudattalan háttéréből származnak. A gyerekek egész életét végig kíséri az első benyomás. A gyermek szempontjából fontos a szülők életvezetése, mert a gyermekre a tények nagy hatással vannak, a szavak kevésbé. Ennek eredményeképp a szülőknek figyelniük kell, mivel ha a gyermekük neurotikus, ennek első és legtöbb okát önmagukban kell megkeresniük. Sajnos a gondviselők, adott esetben a szülők egymáshoz való viszonyának nehézségei teljesen visszatükröződnek a gyermek elméjében. Ennek következtében patológiai zavarokat idézhetnek elő. Sokszor a szülei konfliktusait a gyermek a sajátjaként éli meg, emiatt szenved. Az eltitkolt problémák okozója a tudattalan. Ezt neurotikus zavarnak nevezzük. A lappangva készülő konfliktust is megérzi a gyermek, ez szorongást vált ki belőle. A konklúzió a fentiekben leírtakból az, hogy a szülők lelki hatásának a gyermek ki van szolgáltatva, nem cselekvőképes, ezáltal kiszolgáltatott. A gyermeki lélek nagyon érzékeny, a sok őszintétlenség, képmutatás és az alakoskodás mély sebeket ejthet rajta.

Helikopter szülőnek azt a szülőt nevezi a szakirodalom, aki állandóan kontrollálja és beosztja gyermeke összes idejét. Folyamatosan jelen van gyerekei életében, különórára járattja, és kontrollálja a kiteljesedését. Túl magas mércét állít a gyermek elé. Sokszor ezeknek a szülőknek

a gyermekei nehezen válnak le róluk, felnőtt korukban is gyakran visszatérnek a családi házba, ahol elvárják a gondoskodást. Jellemző rájuk, hogy önállótlanok és elveszítik a túlélési, megküzdési képességüket. A helikopter szülő nem szokott mesélni, mert az neki nem fontos, időpocsékolás (Kádár,2012). Minden szülő megpróbálja a legjobb tudása szerint különböző módszereket kipróbálva nevelni a gyermekét. A gyermek születése előtt sokszor megfogadják a leendő szülők, hogy ők mások lesznek, mint a többi.

2.1.1. Az anya szerepe a gyermek életében

„Az anya-gyermek kapcsolat bizonyosan a legmélyebb és leglényegesebb kapcsolat, amelyet ismerünk, hiszen a gyermek egy ideig úgyszólván része az anyai testnek! Később éveken át alkotórésze az anya lelki atmoszférájának, és ily módon minden, ami a gyermekben eredeti, úgyszólván szétválaszthatatlanul egybeolvad az anyaképpel”(C.G.Jung, 1995, 38.). C.G Jung (1995) úgy véli, hogy amennyiben valamilyen formában az individuális anya hiányzik, vagy veszteség keletkezik, emiatt létrejön a kollektív anyakép, vagyis igény a teljesülésre. Az anyakomplexus hátulütője fiú- és lánygyermeknél is eltérő. A fiúnál hatással lehet a szexualitására. A donjuanizmus kialakulása is előfordul, miszerint minden nőben az anyát keresik, illetve alkalmilag az impotenciára is hatással van. De nem csak negatív vonzata van az anyakomplexusnak, vannak ugyanis pozitív hatásai is, például az erősz differenciálódását is megfigyelhetjük. Az eóosz azt jelenti, hogy vágyakozik az édesanya után, ez a szeretet legősibb típusa. Emellett az esztétika és ízlés is átalakulhat, kissé feminin elemként, de ez nem árt. Jobban odafigyelnek a nevelésre, megértik az ellenkező nemet is, nagyobb empátia jellemzi őket (C.G.Jung, 1995).

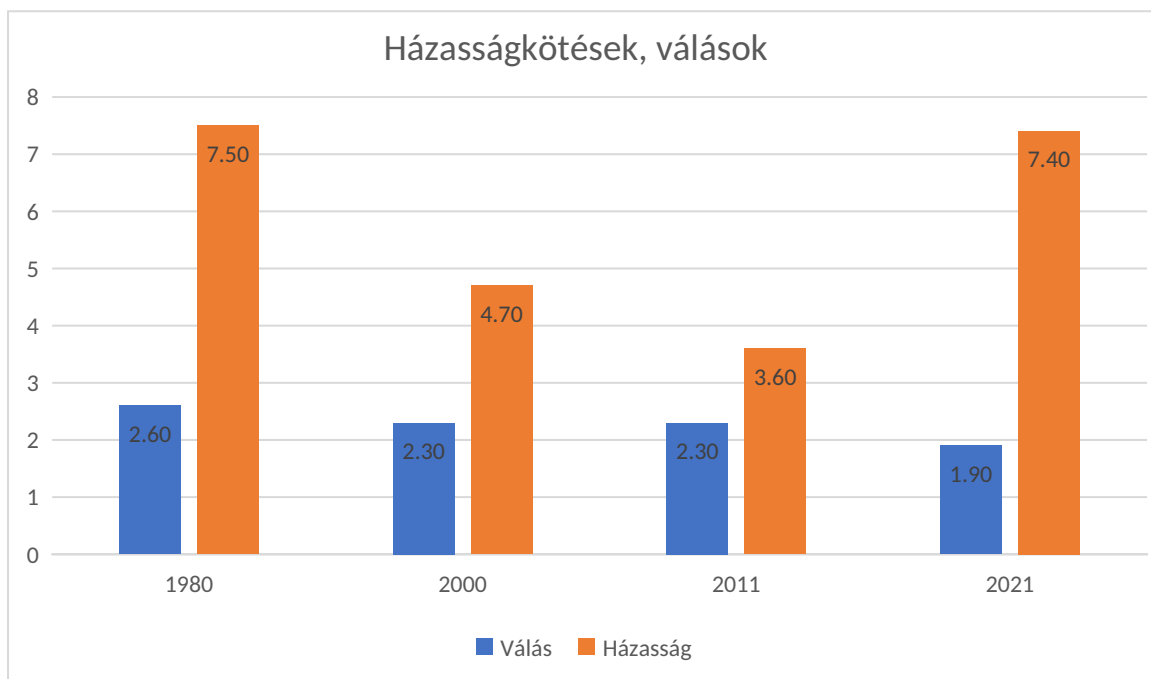
2.1.2. Az apa szerepe a gyermek életében

Az apa elsősorban az atyát jelenti. Általában a családban az erő, a gyermek benne látja azt az alakot, aki védelmezi a családot. „Freud mutatott rá arra a tényre, hogy a gyermeknek a szüleihez és különösen apjához való érzelmi viszonya döntő jelentőségű a későbbi neurózis tartalma szempontjából” (C.G.Jung, 1995, 76.). A gyereknevelésben sűrűn előfordul, hogy olyan helyzetekbe kerülünk, amiket nem tudunk, vagy csak nehezen vagyunk képesek kezelni. Nem könnyű eldönteni, hogy mennyit engedhetünk a szülői tekintélyből úgy, hogy ne váljunk nevetségessé. Az apa tudja, hogy neki is van mit tanulnia a gyerekektől, illetve azokra az apró dolgokra is figyel, amelyekre más szülő rá sem hederít. Fontos, hogy minden veszekedésnek indult konfliktust átformálhatunk beszélgetésre. A mérvadó a hangsúly és a megszólítás.

Boldizsár (2004) könyvében többek között megemlíti a Báldor című könyvet, amely apakalauzként szolgálhat. A könyv címe egy mozaikszót takar. A mozaikszó betűszót, vagy szóösszevonással alkotott szót jelent. Az író szóösszevonást alkalmazott könyve címében, mivel két gyermeke nevéből (Bálint és Dorka) tevődik össze. „A jó apa megpróbál egyensúlyt találni a modernitás és a „maradítás” között, és megadóan tűri, ha a társasjátékokban porig alázzák” (Boldizsár, 2004, 154. idézi Békás, 1999).

2.2.A válás és az azzal járó trauma jelentősége a gyermek életében

Az 1. ábrán szemléltetem a válások és a házasságok ezer lakosra eső százalékos arányát. A válás a mai világban egyre gyakoribb lett a párok között, legalábbis a köztudatban ez így van jelen, azonban a KSH adatai mást mutatnak. Az ábra jól mutatja, hogy az 1980-as évekhez hasonló tendenciát mutat a 2021-es oszlopdiagram. A 2000-es években a házasságok száma 48.110, míg a válások száma 23.987. Ezeknek a számoknak az ezer főre eső százalékát láthatjuk. Az oszlopdiagram azt is jól ábrázolja, hogy mindössze tíz év alatt mekkorát ugrott a házasságok száma, a válásoké pedig visszaesett.

1.ábra: Házasságkötések, válások (ezer főre eső százaléka)

Forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0015.html

A válásnak a legnagyobb elszenvedője mindig a gyermek. Legszerencsésebb esetben a szülők úgy alakítják, hogy a gyermekük ne érezzen belőle semmit. Esetleg még közös programokat szerveznek továbbra is. De sajnos túlnyomó többségben vannak azok a családok, akiknél nem működik ilyen zökkenőmentesen az elválás. Sok esetben a szülők nem egyeznek meg, a személyi sértettségüket helyezik előtérbe, nem pedig a közös gyermekük érdekeit. Gyakran előfordul, hogy a gondviselő felek egymás ellen nevelik a gyermeküket, aki ennek a konfliktusnak a kereszttüzében cseperedik fel. Vekerdy (2019) könyvében azt tanácsolja, hogy a láthatást rugalmasan valósítsák meg a szülők, ne a jogukat akarják érvényesíteni. Amennyiben az elvált felek partnerre találnak, fontos, hogy türelemmel és tapintattal várják ki azt az időt, amikor a gyermek készen érzi magát rá. „Minél kisebb a gyerek, annál nagyobb szüksége van egy stabil helyre, amelyet megszokik, és annál inkább érvényes az a szabály, hogy a lassú, fokozatos átszoktatás, beszoktatás az, ami nem okoz traumát” (Vekerdy, 2019, 20.). A tapintatosság a kisgyermek felé fontos, így egy biztonsági kapcsolatot is kialakíthat. Semmi esetre se titkoljuk el a gyermekünk elől a helyzetet. A gyermek érezni fogja, hogy valami nincs rendben, feszült körülötte mindenki, és ezáltal ő is szorongani fog. Az is lehet, hogy magára veszi, hogy ő miatta bánatosak és stresszesek a szülei. Ezzel csak rontcsolják a gyermek lelki egészségét. A szülőknek a gyermek nyelvén kell egymás szidalmazása nélkül elmondani azt, hogy szeretik egymást, de a szerelmük elmúlt, és emiatt válnak, de mindketten azt szeretnék, hogy ő - a gyermekük - boldog legyen. „Kevesen hiszik el, de aki próbálta, tudja, az ilyen vallomások nem rontcsolják a szülők vagy az apa iránti érzéseket, ellenkezőleg, építik, növelve a bizalmat” (Vekerdy, 2019, 31.).

2.2.1. Milyen a jó válás?

Vekerdy (2019) könyvében úgy jellemzi a jó válást, hogy a két fél emberséges kapcsolatot tud ápolni egymással. Nem folytatnak harcokat egymással szemben például az anyagi javak miatt. Nem akarnak a másiknak rosszat, és nem tüntetik fel rossz színben sem a másik felet, annak családját, illetve az új párját sem. Kovács (2008) arról ír, hogy a láthatásról közös megegyezés alapján dönthetnek, vagy pedig bírósági tárgyaláson a bíró mondja ki. Csak különös esetben hoznak olyan döntést, hogy az egyik törvényes gondviselő nem láthatja saját vérszerinti gyermekét. A láthatás jogát törvény védi. A szülői felügyelet jogát is eldönthetik egymás között, ha ez sikertelen, akkor bíróság előtt születik meg a döntés (Ptk, 2013).

2.2.2. A válás lélektana, a válás hatása a gyermekekre

Ezt a kérdést csak a 70-es évektől kezdték el kutatni, ekkor kezdték el intenzív módszerekkel és hosszú távú követéssel vizsgálni a folyamatot. Aránytalanul gyakran találkozunk ilyen gyerekekkel azok az emberek, akik az ő gyógyításukkal, beilleszkedésükkel foglalkoznak. „A kutatások alapján viszonylag jól elkülöníthető a szülők válásának rövid távú hatása, attól a hosszú távú hatástól, amit a válás után kialakuló családszerkezet gyakorol a gyermek személyiségének alakulására” (Bognár és Telkes, 1986, 97.). A gyermek válaszát erre a megterhelő élethelyzetre alapvetően az életkora, személyiségének érettsége, illetve fejlettsége határozza meg. Wallerstein és Kelly (1980) vizsgálata kimutatta, hogy a gyerekeknek a válásra adott kezdeti reakcióit erősebben meghatározza a gyermek életkora. Az 1. táblázat az imént említett vizsgálat eredményét mutatja be.

Megnevezés	3-5 éves	6-8 éves	9-12 éves	13-18 éves
<i>gyermek</i>				
Normál reakciók	Fokozott ragaszkodás, rémült, regresszió, elhagyástól való félelem	Meghatározatlan szomorúság és harag, vágyakozás a távol lévő szülő után, félelem a visszautasítástól, félelem, hogy bármitől megfosztják, az agresszió kiélésének zavarai.	Intenzív, meghatározott tárgyra irányuló harag, szégyen, identitás- és lojalitásproblémák.	Kiábrándultság, harag, szomorúság, gátlásosság, vagy nyugtalanság, saját jövőjével kapcsolatos aggodalmak, partnerkapcsolati problémák.
Zavarok az alkalmazkodásban (csak ha a	Depresszió, tartós önvádolás,	Koncentrációs zavarok, depresszió	Romló iskolai teljesítmény, elszigetelődés	Éretlen szexuális kapcsolatok,

tünetek tartósan fennállnak)	ágybavizelés és		és/vagy agresszió a kortárs csoportokban, depresszió, alacsony önértékelés.	vagy a szexualitást teljesen elutasító, szoros viszony az egyik szülővel.
Alkalmazkodási stratégiák	Fantáziák, kivetítések, idealizálás	Tagadás, kényszeres viselkedés, makacs békítési fantáziák	Konstruktív tevékenység, tudatos szövetség az egyik szülővel, érzelmek és gondolatok tudatos szabályozása	Visszahúzódás érzelmi leválás, felgyorsult érés

1.táblázat: A válásra adott reakciók gyermekeknél különböző életszakaszokban

Forrás: Bognár és Telkes (1986)

Óvodáskorban jellemző a szeparációs félelem, ez az egyik leggyakoribb reakció. Ez azt jelenti, hogy félnek az elszakadástól, az eddig biztonságot jelentő kapcsolat váratlanul megszűnhet, a szülő kilépésével. A gyermek fokozottan igényli a szülő állandó jelenlétét. A szülő nélküli időt rosszul éli meg, szorong. Emiatt agresszívvá is válhat. Sír vagy hisztis, ha elviszik őt délután az óvodából. Az alvás idő újabb elkülönülést jelent, amit újra félelemmel él meg. Bognár és Telkes (1986) szerint váláskor gyakori a korábbi fázisból származó viselkedésminták újbóli megjelenése, vagy a korábbi fejlődési problémák újbóli jelentkezése, azaz a regresszió. A fejlődési visszaeséssel jelzi felénk, hogy „időt kér”, hogy feldolgozza a vele történeteket. Ilyen például, hogy bepisil, vagy korábbi játékokkal játszik. Ennek a folyamatnak a normális lefutási ideje egy hét. Ez idő alatt megfelelő mennyiségű és minőségű támogatást kell kapnia és érzelmi biztonságot is. Amennyiben ez megtörténik, akkor a visszaesés megszűnik. Az óvodáskorú gyermek még nem érti a szülei közti konfliktust, hogy miért ment el otthonról apa vagy anya. A válás lélektana (Bognár és Telkes, 1986) című könyvben a szerzők arról írnak, hogy ezt a fajta kiválást a gyermek a halállal kapcsolja össze, úgy értelmei, hogy akkor az adott fél már nincs többé. A gyermeki viselkedés egészében látni lehet, hogy nincs meg a biztonságérzete. Az énközpontú gondolkodásban az egyik szülő távozása visszautasításként jelenik meg, a

gyermek elveszti a saját szerethetőségébe vetett hitét. Ennek kompenzálására alakul ki a szülő visszatéréséről szóló fantáziája. Átmenetileg kevésbé élvezi a játékot is, megemelkedhet a játékokkal való agresszív megnyilvánulások száma. Általában a válás utáni ideiglenes vagy tartós egyszülős nevelési helyzetben a gyermekkel maradó szülő sűrűbben igényli a támogatást érzelmi és praktikus szinten is. Bizonyos helyzetekben akár a 3-4 éves gyermekek is támogató partnerekké válhatnak. Gyakoriak a szerepcserék is, amikor a gyermek vigasztalja az összetört szülőt.

2.3.A verselés és mesélés mint családon belüli és óvodai tevékenység

Óvodapedagógusként a 3-6 éves gyerekek gondolkodásának megértése a cél. Ez akár mese nélkül is sikerülhet, ha órákon át figyeljük őket, a játékukat. Boldizsár (2013) könyvében azt fejti ki, hogy a fejlődéslélektan egyik legújabb és egyben fontos felfedezése, hogy a gyermekek már egészen fiatal koruktól kezdve képesek ok-okozati összefüggésekben gondolkodni. Egészen jól látják, hogy a dolgok hogyan tudják egymást befolyásolni. Boldizsár könyvében idézi Gopnikot (2009), aki úgy véli, hogy 2-6 éves kor között fedezik fel a saját és mások agyi működésének alapvető tényeit. Ennek eredményeképp kialakul bennük az elme oksági térképe. Ilyenkor már kezdik átlátni az összefüggéseket a vágyak és a vélekedések, valamint az érzelmek és a cselekedetek között. A gyerekek agya a tanulásra van beprogramozva elsősorban. Először pontos térképet készít a világról, majd feltárja az ok-okozati összefüggéseket úgy, hogy következtetéseket használ. Ennek eredményeképp a gyerek nem azzal törődik, hogy mi a fontos egy tervben, hanem hogy „mi lenne ha?” Ezt nevezi Gopnik (2009) kontrafaktumnak. „Ez a gondolkodás azért fontos, mert ez teszi lehetővé, hogy olyan világokat is elképzeljünk, amelyek nem léteznek, sőt kontrafaktumok révén változtatjuk meg a jövőt is” (Gopnik, 2009 idézi Boldizsár, 2013, 60.). Ez a gondolkodás nem más, mint előrelátás a jövőre. Erre képesek a 2-6 éves gyermekek. Az őseink tudtak róla, hogy a kisgyermekek agyát mintha speciálisan a képzelődésre és a tanulásra tervezték volna. A kiteljesedéshez pedig az szükséges, hogy ezt fejlesszék, erősítsék. A gyermek első éveiben szerzett tapasztalataitól erősen függ az, hogy felnőttkorban milyen minőségű lesz az agy azon része, amely felelős a gondolkodásért, tervezésért, illetve a viselkedésszabályozásért. „A kisgyermekeknek elmondott, elénekelt, eltapsolt mondókák, varázsszövegek, ringatók, altatók, höcögtető, később pedig láncmesék, halmozó mesék, csalimesék, halandzsa mesék, végtelen mesék azokhoz a tapasztalatokhoz juttatják a gyerekeket, amelyek pontosan ezt a bizonyos oksági térképkészítést és a

kontrafaktuális gondolkodás elmélyítését, a lehetőségek birodalmában való bolyongást hivatottak szolgálni” (Boldizsár, 2013, 61. oldal). A régmúltban az emberek abban a hitben éltek, hogy a gyermekek 6-7 esztendőskorukig egységben érzékelték a világot, fokozatosan próbálták elkülöníteni saját magukat az egységtől. A család segítségükre volt ebben, sokat magyaráztak nekik. Testük ismeretét versikék által tanulták meg. Mondókákhoz cselekvéseket kapcsoltak. Hasznukra váltak a látottak és halottak egyaránt. A kisgyermekek életében előbukkanó problémákra válaszoltak bizonyos mondókák. Pl.: ha fáztak, előhívogatták a napot. Ezáltal az agyi kapacitás bővülésével párhuzamosan fejlődött az ok-okozati összefüggések átadása. A világ titkaiba avatták be a régi emberek a gyerekeket.

A formulamesék három éves korban lépnek be a gyermekek életébe. Idetartoznak a csalimesék, halmozómesék, halandzsamesék, láncmesék és a végtelen mesék. Szerkezetük szerint szembeötlő, hogy a hangzók sajátosságaira építenek, illetve, hogy az egyszerűtől indulnak és fokozatosan bonyolódnak, ismétlődések vannak bennük. A kisgyerekek kedvence a láncmese, ami a felnőtteknek, vagy akár a nagyobb gyerekek számára is egyaránt bosszantó tud lenni a folyamatos ismétlődése miatt. Erre a fajta gondolkodásra az ő agyuk ezen része már nem befogadó. Jól látható a láncmesékben az ok-okozati összefüggés. A gyermekben először az okságon alapuló gondolkodás alakul ki, majd ezután fejlődik ki a mágikus gondolkodás. Ezért szeretik először a láncmeséket, majd a varázsmeséket a gyerekek, mert ez a mesemondás életkori sorrendje (Boldizsár, 2013).

2.4.A mese

Az egész világon keletkeztek mesék, minden kultúra megalkotta a sajátjait. De a mese hazája mindig a lélek marad. A mese és az álom szoros kapcsolatban, mondhatni rokonságban állnak egymással. A mesék a mítoszokból születtek. A gyermek szemével látott világot nevezzük mesének, a mese pedig minden gyermeki képzelőerőt megmozgat. A gyermek kíváncsiságát természettudományi ismeretekkel nem lehet kielégíteni. A rejtélyekkel teli világban érzi magát otthonosan, erre a mesék adnak lehetőséget. A szereplői szélsőségesek, felnagyítja a dolgokat, leegyszerűsített szituációkat mutat be, ezek könnyen átláthatóak. A népmesékben megtalálhatók az útmutató és tanító talizmánok is. Az anyák hamuban sült pogácsát, az apák pedig felszerszámozott lovat adnak a gyermeküknek, hogy útjukon sikeresek lehessenek. Kádár Annamária (2013) szerint a gyermeki hit alapja a világban lévő rend. Amennyiben az egyensúly megbomlik, a harmónia akkor is helyreáll a végén. Fontos a személyiségfejlődésben az állandóság, legyen ez tárgyi vagy környezeti. Ugyanezt a biztonságot nyújtja a mesékben lévő

ismétlés is. Ez ráismerő örömet nyújt, és segíti a belső kép alkotását. A mesékben megtörténhet az átváltozás és visszaváltozás is Freud ezt nevezi a „gondolat mindenhatóságának” (Kádár, 2013). Boldizsár Ildikó (2004) Mesepoétika című könyvében három részre bontja kötetét, minden részben más-más arcát mutatva az olvasó felé. Az első rész megmutatja a szereplők magatartásmintáit, ki mit üzen, milyen problémamegoldó képletekkel cselekszik. A második és harmadik rész az elméletet követő gyakorlatias elemzéseket tárja fel. Sajnos napjainkban a gyerekek keveset olvasnak. A mesekönyveket felváltja az animációs kép. „Noha a gyerekek is kevesebbet olvasnak, mégis „kevésbé kevesebbet” a szüleiknél” (Békás 1999 idézi Boldizsár, 2004, 8.). A mese gyógyító erővel is szolgál. Mesehallgatás közben a gyerekek a problémáikra nem gondolva a belső szorongásukat elengedve elkalandoznak egy mesebeli helyre. A mese főhősének is akadályokkal, problémákkal kell megküzdenie, bele tudják képzelni magukat a helyzetébe. A mese megoldást is adhat a valós problémák megoldására és egyfajta lelki békét, biztonságérzetet nyújt.

2.4.1. A mese szerepe és jelentősége

A fogantatás pillanatától kommunikálunk a gyermekünkkel. A magzat érzékeny a külvilágra, ezt pszichológiai kísérletek bizonyítják. A gyermek irodalmi nevelése a bölcsődalokkal kezdődik. Az egymásra figyelés és a szeretet az intelligencia fejlesztésének eszköze. Szókincset, beszédértést és beszédészlelést is fejlesztünk vele többek között. A gyermekkor mesekorszakba a szülőknek 2-3 éves korban bele kellene vezetniük a gyerekeket. A gyermek az első évében még csak figyeli a könyvet, tépdesi. Második évben már lapozgatja. Négy-öt éves korban nagy fordulatot vesz a mese irányába. Kialakul a mesetudat, elkezdődik a mesekorszak, meg tudja különböztetni a mesei és a valós elemeket. Beleéli magát a helyzetekbe, azonosul a mesehőssel, de nem téveszti magát össze vele. Öt-hétéves korban már elérkezik a bonyolultabb mesék megértéséig. Bővül a szókincse, ezáltal az összetettebb cselekmény sem okoz gondot számára. A meséről mint minőségi időről, Kádár Annamária (2013) írt könyvében. Úgy véli, napjainkban egyre kevesebb idő van leülni és csak beszélgetni, együtt vacsorázni, nevetgélni vagy mesélni. Zsúfoltak a hétköznapiak, nem tudjuk kiélvezni a pillanatnyi örömeket az életben. Fontosnak tartja, hogy legyen időnk meghallgatni a gyermekünk napjáról szóló élménybeszámolóit, mesélni neki és törődni a szorongásaival. Egy gyermek számára a legfájdalmasabb érzés, amit átélhet, hogy nincs rá idő, valójában nem törődnek vele, csak kötelességből figyelnek rá (Kádár, 2013). A minőségi idő az osztatlan

figyelmet jelenti. A gyermek a szorongást keltő tényezőit nem kibeszéli, mint a felnőttek, hanem kijátssza magából. A gyermek nem kicsinyített vagy félig kész felnőtt. Ő az életkorához viszonyítva egy teljes, illetve egész lény. Az ő gondolkodása, megvilágítása és ítéletalkotása mondhatni sajátos, és semmiképpen sem mérhető felnőtt mércével (Kádár, 2013). Kádár Annamária arra buzdítja a szülőket, felnőtteket, hogy kuporodjanak a gyermek mellé, legyenek „összehajtott óriások”. Amennyiben ezt megteszik, akkor egy csapásra ott állnak egy olyan világban, amelyben a különböző dolgok összekapcsolódnak, ezeket vágyaink és gondolataink által tudjuk irányítani. A csoda bármikor megtörténhet, ha kimondunk egy varázsszót, például „csiribi-csiribá”, és máris elvarázsoltuk a gyermekünket. A gyermekünkől békát varázsoltunk, vagy élettelen tárgyakat ruháztunk fel élőlényi tulajdonságokkal. Mesei kettős tudat jön létre, „amikor a gyermek képessé válik a belső képek alkotására, ezeket felhasználja a játék során” (Kádár, 2013, 85. oldal).

Az óvodás korú gyermeket az érzelmei vezérlik. Nem tud különbséget tenni lehetetlen és lehetséges dolgok között. Ezt a kort varázseveknek nevezik. Külső és belső világ határa könnyen áthatolható. A valóság, álmok és fantázia összekeveredik. A gyermek a jelmezbe öltözött óvónőt nem ismeri fel. Elhiszi, hogy például ő a mesetündér, és egy külön személy ezáltal. A mágikus gondolkodás jellemzője, hogy a gyermek úgy véli, hogy a dolgok és a jelenségek között varázslatos oksági viszony van, és ezeknek a valóságban nem létező kapcsolatoknak a felhasználásával irányítani tudja a világot is. Nem nélkülözi a logikát, hanem sajátos logikája van. A gyermek előtt nincsen ismeretlen, mivel az ismereteit alkalmazza az ismeretlenre is. Folyamatosan rácsodálkozik a világra a 4-6 éves gyerek. Ezért alakul ki a „mi ez?” korszak. Meg akarja érteni az őt körülvevő világot. A gyermek egy nyelvújító, gyakran nevezi át a dolgokat. Gondolkodása intuitív, azért, mert a konkrét élmények és az észlelt, megtapasztalt jelenségek alkotják. Óvodás korban jellemző az érzelem és az élmény összekapcsolása. Az ismeretanyagnál jóval nagyobb az igény a magyarázatra. A gyermek beszédében fellelhető az énközpontúság, egocentrikus beszéd. „Az óvodás gyermek szemlélete és sűrített gondolkodásmódja szinkretikus, vagyis kevert, összevegyített, bármi, bármivel, bármikor összekapcsolható. Észlelésére jellemző, hogy a részt és az egészet még pontatlanul értelmezi, vagy az egészet ragadja meg, vagy a részletek válnak fontossá, önállóvá, egy-egy apró dolog kiemelésével vagy elhanyagolásával” (Kádár, 2013, 33.).

2.4.2. Meseterápia

A meseterápia a felismerésen alapszik. Nincs olyan élethelyzet, amelyiknek ne lenne mesebeli párja. A meseterápia alkalmával feltárják az adott élethelyzethez tartozó mesét (Boldizsár, 2010). A terápia során megkeresik a kliens megakadásának az okát vagy okait. Ezt követően a meséből vett tudással megtalálják a megfelelő segítőt, majd megvizsgálják azt. Meg kell kérdezni, hogy „Hol látjuk magunkat a mesében?”, ezzel megállapíthatjuk, hogy hol tartózkodunk jelenleg az életünkben. Az összes mese arról szól, hogy minden jó, ha a vége jó, a rossz dolgok jóra fordulnak, a főhős legyőzi a gonoszt, és mindenki boldogan él, amíg meg nem hal. Azonban a mesékben csak az első pár mondatban mutatkozik harmónia, ezt követően körülbelül a negyedik mondatnál ez megbomlik és a főhősünknek el kell indulnia az útján a megbomlott egyensúlyt visszaszerezni. A mese nagyon jól megmutatja a problémát, a konfliktust és ezeknek a megoldását is. Konkrét megoldásokat is kínál az ellentétes érzelmek leküzdésére, megtanítja, hogy kell kezelni. A főhős útja során segítőkre és új képességekre tesz szert, amiket még nem ismert útja elején. A mesék összegezve arról szólnak, hogy bárki több lehet annál, mint amit abban az adott pillanatban érez vagy gondol magáról. A mesékben sokszor rejtett igazságokra bukkanhatunk, amiket mindenki rá tud vetíteni a saját életére és annak problémáira. Boldizsár (2013) szerint a mesék arra mutatnak rá, hogy nem a „világ” működik rosszul, hanem az emberiség nem él a világ által nyújtott lehetőségekkel. Az emberek rossz döntései miatt kialakulnak olyan helyzetek, amelyek problémát okoznak. A mese gyógyító erejének a titka nem más, mint az, hogy össze tudja rendezni a káoszt, és emellett helyreállítja a rendet, egyfajta teljességet.

A mesemondónak is épp olyan fontos szerepe van, mint magának a mesének. A mesehallgató egyfajta lélekfrissítést kap. Ilyenkor a mesehallgató szorongásai, fájdalmai és negatív gondolatai megszűnnek létezni. A mese után nagy erővel előtörnek az érzelmi hatások, mivel azt célozzák meg (Boldizsár, 2013).

„A meseterápia sikere azon múlik, hogy a mese hőse képes-e cselekvésre ingerlően hatni a mesehallgatóra vagy sem. S ha igen, a mesehallgató csak arra jön rá, hogy „csinálni kéne valamit”, vagy azt is pontosan tudja, hogy mit” (Boldizsár, 2010, 56.).

2.4.3. Mit tanulhatunk a mese hőseitől?

A mesehősök a jelenben élnek. Először cselekszenek, nem szokásuk tervezni. Felelősségtudatra emlékeztetnek, saját magukért és a körülöttük lévőkért egyaránt. Folyamatos mozgásban

vannak. A megoldásra az útjuk során jönnek rá. Az életünkben felmerülő új nehézségektől először megrettenünk, majd olyan segítőkkel találkozunk, akik bátorítanak az úton való elindulásban. Önmagunk megismerése szükséges a nehézségek, ellenségek legyőzésében.

Kádár Annamária összegyűjtött nyolc olyan mesebeli tényezőt, amelyek saját életünkben is a sikerhez vezető út alappillérei: komfortzóna elhagyása, életbátorság, perspektíaváltás, rugalmas alkalmazkodóképesség, erőforrások igénybevétele, lassú haladás, kitartó küzdelem és a csodákban való hit (Szerző, évszám!!!).

2.4.4. A terápia során alkalmazott mesék

Az alkalmazott mesékkal szemben támasztott követelmény, hogy ne legyen bennük ellentmondás, egy érthető egésznek alkossanak. A Boldizsár Ildikó által vezetett terápiákban sok olyan helyzet van, amikor a páciens legkedveltebb meséjéből hiányzik az a motívum, amely a gyógyulását és a helyzet megoldását jelentené. Viszont, amikor megtaláljuk a mese teljes egészét, máris láthatjuk a tovább lépés lehetőségét, irányát és módját. A terápia utolsó harmadában az autentikus magyar mesegyűjtemény ismerete nagyon fontos, illetve a terápia utáni „öngyógyító” szakaszban is. A magyar népmesék az összes más kultúránál erőteljesebben állítanak a figyelem középpontjába egy olyan szellemi praxist, amely már-már kényszerítő erővel bírja rá a páciens arra, hogy cselekedjen, ezzel változást idézve elő az életében. A betegek és a mesék között egy jótékony kapcsolat van (Boldizsár, 2010).

2.4.5. A mese segítő reje - szaktudományos és a lélektani mesetipológia

A mesecsoportokat elkülönítjük egymástól. Boldizsár Ildikó szerint fontos kideríteni a kapcsolódási pontokat a mesehallgató és a világ között. Valamelyik mesetípus először az egyén és a közösség viszonyát hozza helyre, más mesetípusok az egyén és az isteni világrend közötti kapcsolatot. Az állatmesék az adott közösségen belüli elfogadott értékek jelenlétéről, vagy annak hiányáról adnak képet. Felvetődő kérdés, hogy ami a többieknek jó, az nekem is, vagy miért jelentene problémát. Az állatmesék az emberrel azonosulva gondolkodnak, beszélnek és cselekednek anélkül, hogy csoda érzetet keltenének. Boldizsár Ildikó ezeket a meséket úgynevezett „gyorssegítőként” alkalmazza. Gyakori a hirtelen belátás, illetve a morális kérdések felvetéséhez is az „én és a többiek” viszonyát idézi (Boldizsár, 2010). Kritikát lehet megfogalmazni, de egyértelmű választások elé is állítja a mese az olvasót, hiszen a választása

következményeivel is szembe kell nézni. Az állatmese gyakran valamiféle életbölcsséget, erkölcsi igazságot vagy társadalmi képet szemléltet. Mindezt kifejezetten didaktikus szándékkal teszi. A legendamesék pedig az isteni világ működésére és annak rendjére hívják fel az olvasó figyelmét. Az igazságtalanságot hangsúlyozzák, amely Isten szemében nem elfogadható. Amikor nem szeretnénk, hogy a történetünkben mágikus lények vagy tulajdonságok szerepeljenek, akkor előhívjuk a novellameséket. Ekkor a páciens nem akar komoly sorsfordító változást az életében. Nem segít a főhősnek semmilyen csoda, hanem furfanggal és eszességgel éri el azt, amit célul tűz magának. Leggyakoribb szereplői ezért hétköznapiak, például az okos lány. Ezek a mesék főképpen párkapcsolati vagy nemek közötti konfliktusok megoldásában segítenek. A rászedett ostoba szörny mesék a szenvedélybetegség gyógyításában segítenek. A szörnyeket félelmetesnek gondoljuk, de nevetségessé tehető karakterek, ha túljárunk az eszükön, akkor eltűnik a félelmünk is. A falucsúfoló mesék az egymást szekáló, bántó, csúfoló gyerekek konfliktusait szeretnék rendezni. Sok mindent tanítanak például egymás elfogadásáról, a másság tiszteletben tartásáról és arról, hogy a negatív véleményeket szépen, kulturáltan is meg lehet fogalmazni. A tréfás mesék felszabadítóan hatnak. A tréfa nem rosszindulatú, és nem emberi gyengeségre irányul. A páciensek nevéssenek a hibáikon, félelmeiken és reakcióikon. A hazugságmesék a félénkebb gyerekek képzeletének felszabadítására irányulnak. Sokat segítenek, „főleg akkor, ha némi segítséggel a terápia alkotó fázisában hasonló „hazugságok”, képtelenségek és szerepcserék kitalálására és elmesélésére is buzdítjuk őket” (Boldizsár, 2010, 37.). A formulamesék jól előkészítik a varázsmesék megértését. Biztonságérzetet adnak a gyerekeknek a folyamatos ismétlések miatt. A tündérmesék az ember lelki, szellemi fejlődéséért megtett útját szimbolizálják (Boldizsár, 2010).

2.5. Lélekgyógyászat

A képek és a szimbólumok mindig többet közölnek a kimondott dolgoknál. „A mesék szorosan kötődnek a képzelethez, az intuícióhoz és az irracionálishoz, ugyanakkor a képek segítségével tudatosítani lehet mindazt, amit egyébként a terapeutának éppúgy nehéz, vagy éppen képtelenség megfogalmazni, mint a páciensnek” (Boldizsár, 2010, 52.). A szimbólumok olyan jelenségekről és érzelmekről szólnak, amelyek képekkel ragadnak meg leginkább. A meseterápia egy szelíd módszer, mivel mindig annyira nyílik meg a mesehallgató számára,

amennyit a páciens lelkiileg elbír. Metatörténetté válik a belső történet. Ha jól végezzük a dolgunkat, akkor a páciens képessé válik a változásra és hőssé válik.

2.6. Félelmek, szorongások kezelése

2.6.1. A félelmek típusai

A félelmek lehetnek veleszületettek, ezek természetes félelmek, amik a gyermek születésekor kialakulnak, például ilyen a zajtól való félelem. Létezik szeparációs szorongás, ami 7 hónapos kortól 3 éves korig normális, utána viszont, ha még fennáll, valószínű, hogy mozgásfejlődési zavar áll a háttérben. Óvodáskorban azok a gyermekek, akik félnek, nehezebben veszik a kihívásokat, akadályokat. Inkább megfigyelők, mint aktív résztvevők, ezért ők több biztatást és odafigyelést igényelnek. Nem normális tünet, és oda kell figyelnie az óvodapedagógusnak arra, ha egy gyermek hosszú ideje szorong. Ha ez sűrűn előfordul, pedig már meg kellett volna szoknia, hogy oviba jár, távol a szüleitől, akkor magatartási zavarról beszélünk. Mindig vegyük komolyan a gyermek félelmeit, mert amennyiben arra hagyatkozunk, hogy majd kinövi, akkor a szorongása csak nőni fog. Akár egy kabalával vagy csodatevő dologgal is megnyugtathatjuk. A gyermek hároméves kor körül elkezdi félni a sötétben, illetve félhet az árnyéktól is. Ez a fajta félelem szimbolikus jellegű. A gyermek nem mer elszakadni a szülőtől, ezt vetíti ki. A sötétség számára a környezete, vagy önmagának a szeparációs eltűnését jelenti. Ez az egyik legijesztőbb a gyermek számára. Továbbá mozgásba hozza a képzeletet, ami megjelenik a fantáziájában, azt kivetíti az agya a nagy feketeségbe (Kádár, 2014). Ezek a félelmek nem jelentenek problémát, ha nem válnak túlzóvá.

2.6.2. A családhoz köthető lelki problémák

A gyermekek csak pubertás korban tudják megkülönböztetni a nő és férfi közötti szerelmet a gyermek-szülő közötti szeretettől. A tőlük fiatalabb gyerekek szemében csak egyfajta szeretet létezik. Ha a szülők közötti szeretet elmúlik, fenyegetve érzik magukat, attól tartva, hogy a gyermek és az apa, illetve a gyermek és az anya között is elmúlik ez a fajta szeretet. Nem jó közlési forma, ha a gyermek egyik szülője szidalmazza, rossz színben tünteti fel, hibásnak tartja a másik felet, mivel aggodalomra ad okot. Ebből a gyermek azt szűri le, hogy a szülei hibákat követtek el, és ebből adódott ez a szörnyűség. Kisgyermeknek lenni alapvetően azt jelenti, hogy hibázunk, hibákat követünk el. Ezután a közlési forma után a gyermek azon lesz minden erejével, hogy ne kövessen el „hibákat”. „Ez azért veszélyes, mert becsületes, de vélemény

nélküli emberré válik, vagy neurotikus lesz a félelemtől” (Spangenberg. 1996, 150.). A helyes közlési forma a gyermek nyelvén valósul meg, számára érthető példával. Például javasolt olyan szót használni, hogy „a terv dugába dőlt”. Ezt az érzést ismerik a gyerekek. Tervei vannak a gyermeknek is, és sokszor nem valósulnak meg, vagy külső tényezők meggátolják. A szülők közötti konfliktus nem a gyermek problémája. A gyermek számára a vele élő szülőjének engedélye szükséges ahhoz, hogy szerethesse a tőle elválasztott másik szülőjét. Alkalmat kell biztosítani a találkozásra, ezt a szülőknek kell megszervezni, hisz a gyermek még erre nem képes. Biztosítani kell arról, hogy mindketten szeretik őt.

2.6.3. A történet adaptálásának mikéntje

Saját élettörténetekből és életkörülményekből alakíthatunk meséket azzal a céllal, hogy adott problémát megoldjunk. Ezek a történetek a környezetből vett elemekből állnak, így a tudatalatti azonosulás egyszerűbb. Azonban adódhat olyan, hogy egyes részletek az adott szituációban idegennek tűnnek, emiatt szeretnék adaptálni, vagy a történetet megváltoztatni. A fő metafora a történet lényege, itt dönthetjük el, milyen fajta mesét mesélünk pl.: kiskandúr, vagy kis fenyő. A kis jelző már utal a gyerekekre, hiszen kicsinyítő jel. Ezzel célozva a növekedésben lévő gyerekekre. Ha az általunk kreált mese személyre szabott, a gyermek által kedvelt helyeket, játékokat, tárgyakat említünk benne, akkor jó érzést fogunk közvetíteni vele (Spangenberg, 1996). Az információgyűjtésnél fontos, hogy ismerni kell a gyermekünket. Tudni, mi a kedvenc étele, itala, játéka vagy színe. A mese színessé tételéhez bele lehet építeni olyan elemeket is, melyek kellemetlenek vagy éppen kellemesek számára. Ha nem tudjuk a kérdésekre a választ, akkor például este az ágyában nyugodt légkörben tegyük fel. Beszéltesük folyamatosan. A negatív élményekről bővebben is érdeklődjünk. Először mindig a negatív élményekkel kezdjük el a beszélgetést, ugyanis a boldog, pozitív élmény semlegesíti a rosszat (Spangenberg, 1996).

2.6.4. A mese játékos hatása egy trauma feldolgozásában

Brigitte Spangenberg(1996) a „Mesék az elvált szülők gyerekeinek” című könyvében ír a válás nehézségeiről és a mese fontosságáról. A könyvében az első fontos kérdése, hogy a gyermek milyen magatartást öltött magára a válást, vagy külön költözést követően. A könyvében felhozott egyik példa nem más, mint hogy folyamatosan sír a gyermek. Gondolkozzunk rajta, hogy miért sír, mi ezzel a célja a gyermeknek. A probléma adódhat a búcsúzás okozta

fájdalomból, ami minden találkozáskor előtör belőle. A köztes időt a kisgyermek nem tudja érzékelni, örökkévalóság számára. Ha megtörténik a felismerés, ismerjük a kiváltó okot és a megoldást is, akkor megvan a történetünk váza, részterületei. Ezt követően arra buzdítja az olvasót, hogy kezdje el az adaptálási kérdezz-felelek. Ezután engedjük el a fantáziánkat, és kreáljunk egy mesét telis-tele metaforákkal. Kisgyermekes szülőként a gyermek nem tud másban segíteni, iskolás korban viszont már akár a gyermekkel együtt is kilehet találni történeteket.

2.7. Pszichodráma alkalmazása

A gyermek-pszichodramát a kilencvenes évek vége felé Kende Hanna terapeuta honosította meg Magyarországon. A pszichodráma egy olyan expresszív módja a gyermekekkel való együtt játszásnak, amelyben a gyerekek jobbak lehetnek. A jóvátétel kifejezést gyakran használja Kende Hanna. Ez egy közös játék, amelyben a gyermek kifejezheti érzéseit és gondolatvilágát szimbólumok segítségével. A gyermek-pszichodráma kerete a mintha játék, úgy teszünk mintha, miközben tudjuk, hogy ez játék. A gyermek-pszichodramatista egyszerre van jelen szakemberként és gyerekként a játék során. Szabai Violával készített interjúm által (lásd 7.5.4. melléklet) beleláthattam a pszichodráma rejtelseibe. Ebben az interjúban a gyermek-pszichodramatista válaszolt kérdéseimre a módszer alkalmazásának menetéről. A foglalkozás menete minden korosztályban más. Egy óvadás esetében nagyon fontos elsősorban a megérkezés. Szabai Viola, így válaszolt a kérdésre: "megérkezéskor fontos, hogy nagyon sok mozgást tegyünk bele a foglalkozásba. Óriás labdával labdázunk körbe, lufival verekszünk, ilyenkor megtanulnak egymásra figyelni. Fontos, hogy megtanuljanak figyelni az auditív ingerekre is. Erre próbáljuk valahogy ráhangolni őket. A megérkezést és mozgást követően történik az, hogy leülünk a szőnyegre, és azt mondjuk, hogy ma mesélni fogunk. Egy labda körbe jár, ezen mesefigurák vannak. Megkérdezem, hogy akkor hol történhet az a mese? Nagyon-nagyon érdekes, hogy óriási utat járnak be az óvodások például attól, hogy megérkeznek, egészen addig, hogy mesélnek. Nem mindig tudnak mesélni a gyerekek. Aztán mondjuk, hogy hol történhet a mese? A gyerekek erre válaszul mondják, hogy például a víz alatt, világűrben, erdőben, kis kastélyban vagy nagy kastélyban. Ezután megkérdezem, hogy kik lehetnek ebben a mesében?. Ilyenkor jönnek ezekkel a nagyon erős figurákkal a tévéből, ami nagyon ártalmas tud lenni. A gyerek nem éli meg a saját testével az ingereket, csak nézi ezeket a meséket. Hiába vannak magas kognitív funkciói, nem fejlődnek. Ezek a gyerekek nem

másznak fára, hisz azért vannak nálunk. Az egész családdinamikában van egy elakadás. Ezek a gyerekek nem fogtak még meg tojáást, ezért hoztam be a tojáást nekik, hogy fogják meg. Láttak már tojáást, tudták, hogy létezik, de nem fogták meg még. Így történik a mesének az előkészítése. Utána játszunk egy kezdeti mesét, mint például a nagy cápa megette az összes kishalat. Magas szintre jutnak el azok a gyerekek, akik kombinált elemeket képesek megélni. Az idő előrehaladtával már képesek mesét mondani. A mese elmondása után mindenki szerepet választ, elmondja, hogy én leszek a kalóz, én leszek a cápa. Mi felnőttek általában az áldozat szerepét kapjuk. A gyerekek élvezik, hogy végre überelhetik a felnőtt társadalmat. Történhet egy olyan, hogy ők nyernek. Ez régi vágyuk. Beöltözünk az adott szereplőnek. Nagy ruhakészletünk van. Jelmeztválasztás után három tapssal elindul a mesevilág. Én általában körbe megyek és megkérdem, „Hát te ki vagy?” „Én vagyok a kalóz”- mondja a gyerek. Különböző játékelemek is társulnak a játékhoz, például megépítheti a kalóz a hajóját. Majd három tapssal véget ér a mesevilág. Ez egy folyamat, amit meg kell tanítani a gyermeknek, hogy ilyenkor már nem játszunk szerepet, tehát kilép belőle. Fontos, hogy a szimbólumokat nem azonosítjuk be, például: „apukád is így szokott megpofozni, mint ahogy a cápa tette a farkával?”. Büntudattal távozna a gyermek. A kilépés után nem történik beazonosítás. Elmondják, hogy melyik volt a kedvenc jelenetük, és melyik volt a legkevésbé kedvelt vagy legrosszabb. A záráskor szokott lenni egy búcsú szöveg, ezt nagyon szeretik. Így szól: „Én figyeltem rátok, ti meghallgattatok engem, mi vigyáztunk egymásra”. A gyermekre gyakorolt pozitív hatást a szülői visszajelzésekből látjuk. A szülői értekezleten felteszünk a szülőknek három kérdést:

- Hogyan érkezett ide a gyermek?
- Mesélt-e a gyermek?
- Jelzett-e az intézmény/ család vagy bárki pozitív változásról?

Minden esetben pozitív visszajelzés érkezik a szülőktől, mivel amit itt megél öt gyermek között (kíváncsiság, odafigyelés, segítségnyújtás), azt átviszi a nagyközönségre is, és a beilleszkedési nehézségei oldódnak. Nagyon érdekes, mikor egy agresszív gyermek egy közösségbe kerül egy nagyon félénk kisgyerekkel. A félénk megtanulja, hogy ne féljen tőle. Nagy hatással vannak egymással, a kortárs hatás a legeredményesebb itt. Megtanulnak a mintha elvén játszani, kardot kapnak, mégsem történik baleset.” (Vass, 2023; részlet a Szebeni Violával készült interjúból – l. 7.5.4. melléklet)

Pácienseket 5 éves kortól fogad, több csoportot is működtetnek. Először mindenki egyéni terápiával kezd, majd később átkerülhet a csoportos terápiába. Összességében minden elakadással küzdő gyermeknek javasolt a gyermek-pszichodráma csoport. Nagyon ritka az

ellenjavallat. Erős pszichotikus eset, perverz gyermek vagy nagyon ADHD-s gyermek nem vehet részt a terápiában .

3. Empirikus kutatás

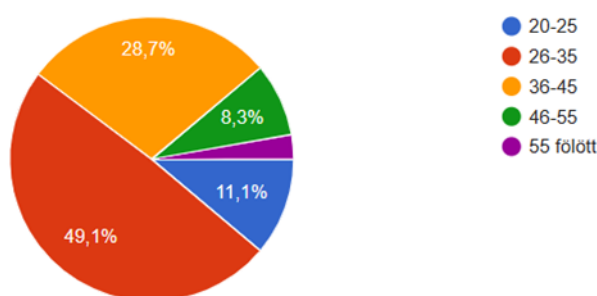
3.1. A kutatás körülményei

Kutatásomhoz az adatgyűjtést egy számomra ideális és célszerű mintavételi eljárással végeztem, hiszen vizsgálatomat egy Heves megyei óvodában végeztem. Az óvoda a szülőfalumban található, itt töltöttem a külső komplex szakmai gyakorlatomat is. Ez az óvoda nem más, mint a Besenyőteleki Bóbita Óvoda- és Bölcsőde. A kutatásom mintájául a 2-7 éves gyermekeket választottam. Az empirikus kutatásom során feltáró módszereket használtam. A kutatás több oldalú vizsgálata érdekében kvantitatív és kvalitatív módszereket is alkalmaztam. Kvantitatív kutatásként kérdőíves adatgyűjtést végeztem szülők körében, a 2.ábra szerinti korosztályban. A megkérdezett szülőknek van legalább egy óvodáskorú gyermeke. A válaszadók 49 százaléka 26-35 év között van, ez a korosztály adja tehát a megkérdezettek felét.

Az Ön életkora

108 válasz

 Másolás

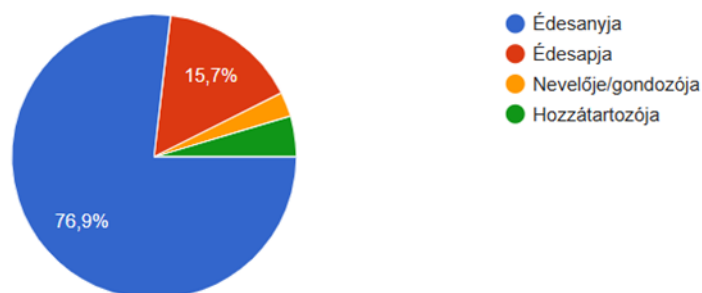
2.ábra: A kitöltők életkora

A pontosabb eredmény eléréséhez, és hogy szélesebb körből is tájékozódjak, a kérdőívet több óvoda zárt csoportjába is eljuttattam az óvodapedagógusok segítségével. Ez a kérdőív az óvodáskorú gyerekek szüleit célozta meg. A kérdőíves adatgyűjtést többek között a Besenyőteleki óvodában végeztem, de egy füzesabonyi és egy jászberényi óvodába is sikerült eljuttatnom. Úgy gondolom, hogy ezzel változatosabb, sokszínűbb populációt tudtam lefedni az adatgyűjtés során. Kérdőívemre 100 szülői, 3 nevelői vagy gondozói és 5 hozzátartozói válasz érkezett. A 3.ábra mutatja, hogy a kitöltők 77 százalékban édesanyák (N=83) voltak.

Ön a gyermek

108 válasz

Másolás

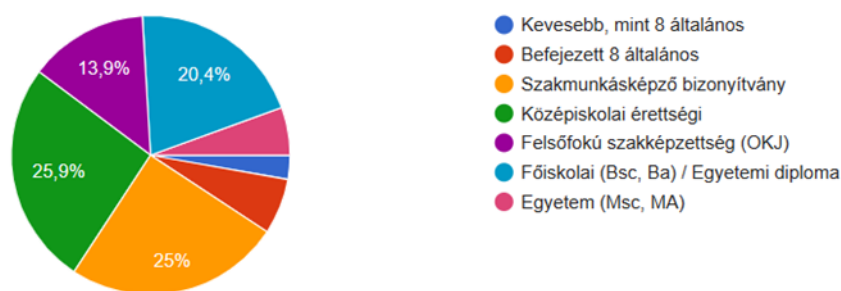
3.ábra: A kitöltők kapcsolati viszonya a gyermekekkel

A kvantitatív kutatásomban megkérdeztem az óvodáskorú gyermekek szüleit a legmagasabb iskolai végzettségükről is. Középiskolai végzettséggel rendelkeznek legtöbben a megkérdezettek közül, az 4.ábrán jól látható, hogy arányuk szinte teljesen megegyezik a második leggyakrabban jelölt választ jelölőkével, ami a szakmunkásképző bizonyítvány, ezzel a kitöltők 25 százaléka rendelkezik. Felsőfokú szakképesítéssel rendelkező anyukák is vannak (N=15). Főiskolai vagy egyetemi diplomával pedig a kitöltők 20,4 százaléka (N=22) rendelkezik. Azért tartom fontosnak az anya végzettségét, mert kutatások szerint ez meghatározza a gyerekek olvasóvá való nevelését. A tanultabb édesanyák többet olvasnak gyerekeiknek (Magyar, 2022).

A gyermek édesanyjának legmagasabb iskolai végzettsége

108 válasz

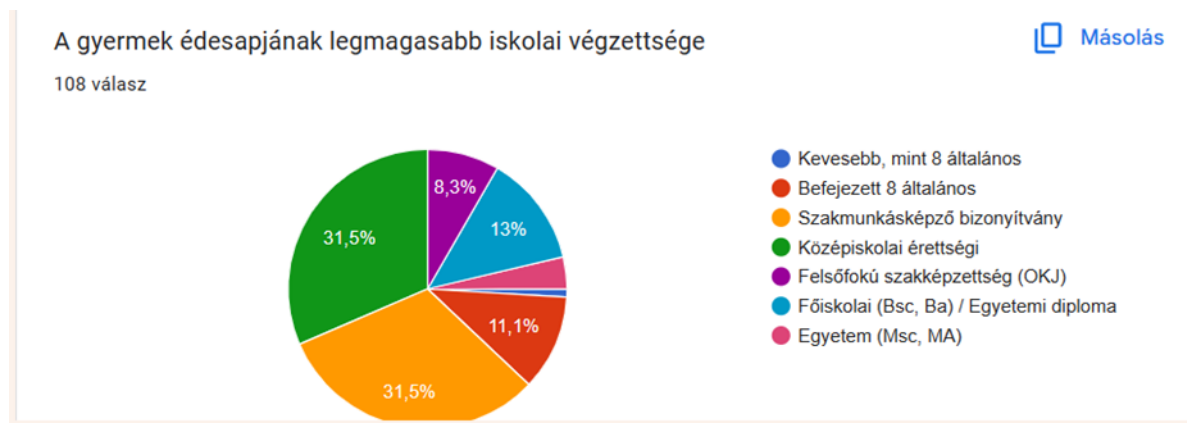
Másolás

4.ábra: Az édesanya legmagasabb iskolai végzettsége

A 5. ábrán jól látható az édesapák legmagasabb iskolai végzettsége. Ha összehasonlítjuk az ötödik és a hatodik ábrát, akkor látható, hogy jelentős különbség nincs a kettő között, majdhogynem megegyezik. De vizsgáljuk meg közelebbről. A válaszadók leggyakoribb válaszjelölése a középiskolai érettségi és a szakmunkásképző bizonyítvány volt, 31,5 százalékkal (N=34). Az édesanyákkal ellentétben (4.ábra) az édesapáknál kevésbé gyakori a főiskolai vagy egyetemi

végzettség. Mindössze 13 százalékuk (N=14) végzett főiskolán és 4 százalékuk (N=4) végzett egyetemen. Míg az édesanyáknak a (lásd az 4. ábrán) 20 százaléka (N=22) tanult főiskolán és 6 százalékuk (N=6) egyetemen.

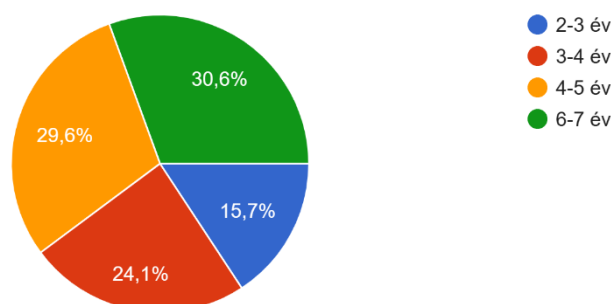
5.ábra: Az édesapa legmagasabb iskolai végzettsége

A kérdőíves kutatásomban megkérdeztem a válaszadóktól a gyermekük nemét. A kitöltők 48 százalékának (N=52) fia van, míg 52 százalékuknak (N=56) lánya.

A következő kérdésem az volt a válaszadók számára, hogy a gyermekük hány éves, a válaszokat a 6. ábra mutatja. Ez számomra fontos kérdés, hiszen minden életszakaszban más a gyermek kapcsolata a mesével, máshogy éli meg az érzelmeit is. A kitöltők gyermekei többnyire a 6-7 éves korosztályból valók (N=33). Szerencsére mindegyik korosztályra vonatkozóan érkeztek válaszok, és az arányok is jól alakultak, így a kutatásom is szélesebb körű. A válaszadók 30 százalékának (N=32) 4-5 éves, 24 százalékának (N=26) 3-4 éves- és 16 százalékának (N=17) 2-3 éves gyereke van.

Gyermeke életkora

108 válasz

6.ábra: Gyermekek életkora

Kvalitatív módszereimet több szempontból építettem fel, próbáltam több oldalról megközelíteni a kutatásomhoz tartozó területet, így még eredményesebbé tenni azt. Az egyik ilyen alkalmazott eljárás a gyermekrajzok elemzése volt. A rajzkészítés előtt bemutattam a gyerekeknek a problémaevő szörnyemet. Beszélgettünk a körülöttünk lévő problémákról, családi gondokról, félelmekről. Itt meglepő vélemények születtek. A rajzok a gyerekek félelmeit tükrözték, amelyeket beletettek egy problémaevő szörny szájába. A gyerekeket a rajzolás után rajzaikról beszéltettem, szerettem volna megismerni és megérteni az őket foglalkoztató problémákat. Kvalitatív módszereimet, egy 6-7 éves gyermekekből álló, 24 fős csoporton alkalmaztam. A gyermekrajzokat Szabadi (1984) és Gerő (2003) könyvei alapján elemeztem, illetve Szabó (2012) okleveles grafológus információival egészítettem ki. A gyermekekkel készített interjúk típusuk szerint félig strukturált interjúk voltak. Az előbb említett eszközt jó választásnak tartom, hiszen az interjúalanyok, ebben az esetben a gyermekek élményeire, érzéseire és véleményére összpontosíthatam. Az interjú alkalmazása során a 24 fős gyermekcsoportot egyszerre ültettem le a szőnyegre, és beszélgető kört alakítottam ki velük. A félig strukturált interjú lehetővé tette, hogy kérdéseim sorrendjén változtassak, kérdéseim átalakíthassam, illetve a gyermekek válaszai alapján, a bennem felmerülő új kérdéseket is bevonhattam az interjúba. A kutatásba bevont eszközeim között szerepelt továbbá egy szeretetről szóló könyv feldolgozása is. Ez a könyv *A láthatatlan fonál* volt. A kutatás során feldolgozott mesével az érzelmek kibontakozása volt a fő célom. A könyv arról szól, hogy hogyan jön létre két vagy több ember között a szeretet. A gyerekek véleményét meghallgatva, a mesét átbeszélve a saját életükre vonatkoztatjuk a történetet. Érdekelt, hogy a gyermekek milyen karakterekkel azonosulnak szívesen, tudják-e követni a mese tartalmát. Másrészt, hogy képesek-e a mese hatására megfogalmazódott érzéseiket kifejezni, kérdéseiket feltenni számomra. Kíváncsi voltam arra is, hogy ez a mese mit vált ki belőlük, segít-e a belső szorongásuk feldolgozásában. Kvalitatív és kvantitatív módszereimnek ütemezése a következőképpen zajlott. 2023. február 22-én bemutattam a csoportnak a problémaevő szörnyet. A motiváció elegendő volt ahhoz, hogy a gyerekeket a szőnyegre csalogassa. A szőnyegen közösen megnéztük, hogy mit küldött nekünk a Hóember. Azért küldte nekünk a problémaevő szörnyet, mivel neki is ez a szörny segített abban, hogy feldolgozza azt a tényt, hogy már nem lehet annyit a gyerekekkel télen, mint régen. Hamarabb elolvad, és így alig találkoznak. Azért küldte a Besenyőteleki Bóbita Óvoda- és Bölcsőde Süni csoportjának, hogy nekik is segíteni tudjon a félelmeik, problémáik leküzdésében. Megbeszéltük, hogy mit is jelent a probléma szó. Egy beszélgető kört kialakítva csoportosan, kötetlenül megbeszéltük, hogy kinek mi nyomja a lelkét. Itt kiderültek a gyerekek szorongásainak okai, félelmei és egyéb családi problémákra is fény derült. A csoportszoba

polcára kihelyeztük, és ezentúl a csoport mindennapjainak is részese lett a problémaevő szörny. A gyerekeknek elmondta, hogy ha úgy érzik, hogy valami nyomja a lelküket, félnek valamitől, akkor rajzolják le, és tegyék összehajtván a szörny szájába. A szörny ezt a félelmet, gondot megeszi, és ezzel eltűnik a nyomasztó érzés.

Február 23-án az egyik 6 éves kislányra olyan hatással volt a problémaevő szörny, hogy másnap ő is behozta megmutatni a sajátját. Elmesélte, hogy nekik is van otthon, és hogy rendszeresen használják. Neki nem a Hóember, hanem a Manók hozták a télen. Neki és a testvérének is van. Így aznap az ő manója és a testvére is felkerült a polcra az általam készített mellé.

Március 29-én előadtam A láthatatlan fonál című mesét. A gyerekekkel beszélgettünk a szeretet fontosságáról, a láthatatlan fonál erejéről is. A gyerekektől egy beszélgetőkörben megkérdeztem, hogy nekik kivel van ilyen szeretetfonaluk, és miért lehet közöttük ilyen fonál. Március elején már elkezdtem a kérdőívem terjesztését, amely a 2-7 éves óvodáskorú gyerekeket nevelő szülőket és azoknak hozzátartozóit szólította meg. A kérdőíves adatgyűjtést a Besenytóteleki Bóbita Óvoda- és Bölcsődében lévő négy csoportban végeztem, illetve egy füzesabonyi óvodában és egy Jászberény városi óvodában lévő Bóbita csoportban, kizárólag óvodás korú gyerekek szüleit célozva meg. Összegezve két Heves megyei és egy Jász-Nagykun-Szolnok megyei óvodában terjesztettem kérdőívemet. Ezt a kérdőívet több, mint száz (N=108) óvodáskorú gyermeket nevelő személy töltötte ki.

3.1.1. Az első hipotézisem vizsgálata a kutatás eredményeinek tükrében

Az első hipotézisem a gyerekek agresszív megnyilvánulásáról szólt. Ebben azt feltételezem, hogy a „Mit csinál a kis kezem” című mondókával csökkenhet az agresszív megnyilvánulások száma. A Besenytóteleki Bóbita Óvodában ezt a mondókát nem alkalmazzák az óvodapedagógusok. A Süni csoportban, ahol én is töltöttem a gyakorlati időmet, nem voltak jellemzőek az agresszív megnyilvánulások a 6-7 éves gyermekek körében. Jászberény Város Óvodai Intézményében a Bóbita csoportban viszont alkalmazzák ezt a módszert. Szembetűnő volt a változás a folyamatos alkalmazása közben. A gyerekeket próbálják egymás szeretetére ösztönözni. A mondóka után jellemző, hogy megölelik az óvodapedagógust, bocsánatot kérnek. Ha pedig az egyik csoporttársával agresszív a gyermek, akkor pedig a bántalmazott felet öleli meg, és attól kér bocsánatot. Ezt a mondóka váltja ki a gyermekből. A mondóka hatással van a bántalmazó lelkére, az óvodapedagógus érezteti vele, hogy rosszat tett úgy, hogy nem éri bántalmazás, sem büntetés. A kvantitatív kutatásom kérdőívének 28. kérdése az agresszív megnyilvánulások gyakoriságáról szólt. Erre a kérdésre adott válaszok százalékos arányát a

7.ábra szemlélteti. Összegezve a diagramot, a szülők 58 százalékban (N=63) azt állítják, hogy óvodáskorú gyermeküknek nincs agresszív megnyilvánulása. Azonban a válaszadók 42 százaléka azt a választ adta, hogy van a gyermekének agresszív megnyilvánulása. A szülői válaszok között második leg több százalékként (N= 13) szerepel az, hogy gyermeküknek van hetente egyszer-kétszer agresszív megnyilvánulása. Összesen 11 százalékuk (N=12) válaszolta azt, hogy hetente többször van agresszív megnyilvánulása a gyermekének. A naponta egyszer-kétszer és a havonta egyszer-kétszer történő agresszív megnyilvánulásra pedig ugyanannyi (N=7) válasz érkezett be. A két legkevesebb megjelölést a havonta többször (N=4) és a naponta többször (N=2) válaszlehetőség kapta.

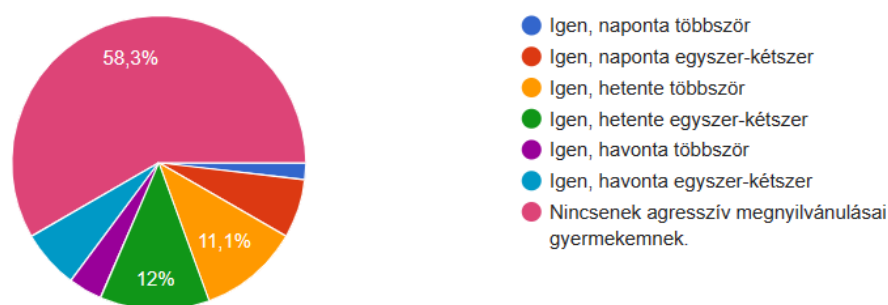
7.ábra: A gyermekénél milyen gyakran tapasztal agresszív megnyilvánulást

Az óvodapedagógusokat (N=5) is megkérdeztem, hogy ők mit tapasztalnak, lehet-e összefüggés

Vannak kisebb/nagyobb agresszív megnyilvánulásai gyermekének?

 Másolás

108 válasz

az agresszív viselkedés és a szülők válása között. Ketten is hivatkoztak arra, hogy nem tudhatják, hogy hogyan állnak a gyerekekhez a szülők, miket látnak otthon. Például, ha látja, hogy bántalmazza az édesanyját, akkor az óvodában lehet, hogy ő is agresszív lesz a csoporttársaival. Összességében, minden óvodapedagógus úgy véli, hogy van összefüggés bizonyos mértékben a kettő között.

Interjú keretében megkérdeztem egy olyan elvált szülőt is, akinek óvodás korú a gyermeke. Két éve váltak el a férjével, akkor négy éves volt a közös gyermekük. A gyermek az édesanya válasza alapján már érezte, hogy nincs minden rendben. Próbálták felé az elején nem kommunikálni azt, hogy válságba került a kapcsolatuk, de érezhető volt a változás az ő számára is. „...mikor meghoztuk a döntést a férjemmel, hogy külön utakon folytatjuk tovább, akkor közösen megbeszéltük, hogy a gyermek érdekeit tartjuk szem előtt. Végül leültünk a nappaliba, és elmondtuk, hogy anya és apa elválik. Megnyugtattuk arról, hogy ezért nem ő a hibás, de apa egy ideig most mamához költözik.” – mondta az elvált édesanya, későbbiekben OP4-ként hivatkozom rá (lásd 7.5.3.melléklet). A gyermek rosszul fogadta. Hiába, hogy érezte ő már

hamarabb is, hogy a viszonyuk megromlott. Sírásban tört ki, majd dobálni kezdte a játékait. A szülő elmondása szerint nem lehetett vele beszélni. Félt, hogy elveszíti az apukáját. Emiatt azt a döntést hozták közösen, hogy pár napig még a nappaliban alszik az apukája, próbálnak a közös gyermekükkel beszélgetni, majd csak azután költözik el véglegesen az édesapa. Megkérdeztem az édesanyától, hogy a későbbiekben hogyan érintette a gyermeket a változás. „Az elején furcsa volt számára, sokszor kereste az apukáját, ami nekem nagy szívfájdalmam volt. De az idő mindent megold... Idővel megszokta, hogy apa otthona már máshol van, gyakran látogatja is” – OP4 (lásd 7.5.3.melléklet).

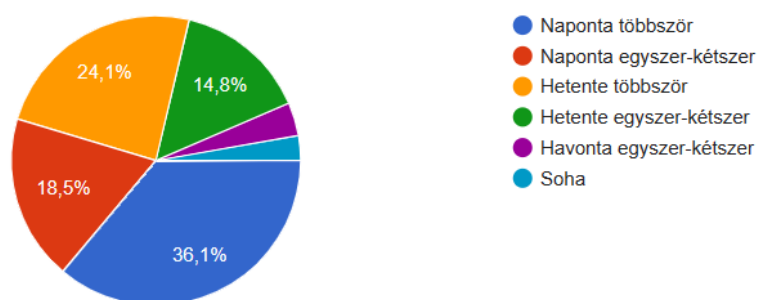
Továbbá a kvantitatív kutatásomban a szülők felé feltett kérdéseim között szerepelt olyan kérdés is, amely az agresszív megnyilvánulások kezelésére vonatkozott. Otthon a szülők hogyan birkóznak meg ezzel, milyen módszereket, eszközöket használnak. A szülők 39 százaléka (N=42) választ is adott a kérdéseimre. A válaszok között szerepelt az ölelés, a probléma feltérképezése, megbeszélése (N=10) és az éneklés is. Van olyan szülő (N=1), aki egy ún. agresszív szobát hozott létre a gyermeke számára, hogy le tudja vezetni a frusztrációját. A válaszadók között valaki kifejtette, hogy testvéri féltékenységből adódó agresszív megnyilvánulások jellemzőek náluk. Néhány szülő (N=5) azt tanácsolja, hogy ne foglalkozunk ilyenkor a gyermekkel, mert úgy csak rosszabb lesz a helyzet, hagyjuk magára, gondolkodni küldik őket. Vannak szülők(N=2), akik megvonják a gyermektől az elektronikai eszközöket (pl. tablet, telefon) és gondolkodni küldik a szobájába. Meséket is szoktak olvasni (N=3), ez megnyugtatja őket, kifejezetten a problémáról szóló könyvet pedig egy szülő olvas a válaszadók közül. Az egyik válaszadó próbál viccet csinálni a gyermeke megnyilvánulásából, és leutánozza őt, ezzel jelezve milyen „butaságot” csinált. Másoknál (N=1) pedig jelenleg a legjobb megoldás az agresszív megnyilvánulások kezelésére a gyermek édesapja, akitől feltehetően tart a gyermek. Az interjúim során, öt óvodapedagógussal volt szerencsém beszélgetni. Több városból, faluból kérdeztem meg az óvodapedagógusokat, hogy a kérdéseimre minél sokoldalúbb válaszokat kaphassak. A második kérdésem az volt felőlük, hogy „Az irodalmi tevékenység (verselés, mondókázás, mesélés) segíthet-e az agresszív késztetések oldásában, az agresszió kezelésében? Tudna-e erre konkrét példát, működő gyakorlatot mondani?”. Az óvodapedagógusok válasza részben eltérő volt, de lényegében ugyanaz. Például érkezett egy ilyen válasz is, erre a kérdésre: „Kiscsoportban az ölbéli játékok jól beváltak az ilyen gyerekeknél. A legkedveltebb játékok közé tartozik ilyenkor a „Zsip-zsup kender zsup” című mondóka, de szeretik a höcöggető vagy nyelvtörő (pl.: ajakkerekítéses) játékokat is. Ilyenkor a kétszemélyes kapcsolatba kerülés az igazán fontos. De ismert mesén keresztül történő dramatizálást is szeretik. Bábozással megvalósítható a történet kialakítása,

elmesélése, feldolgozása, eljátszása. Verseléssel is működhet az agresszió kezelése, ehhez fel kell tudni kelteni az érdeklődésüket. Sokszor lehet, hogy a gyermek csak messziről figyel és hallgatja a mesét. Egyik interjúalanyom kiszámolót alkalmaz akkor, ha egy játékon összevesznek. Ha túl hangosak vagy kiabálnak, akkor postás játékot szokott velük játszani, ilyenkor elcsendesednek. Egy másik óvodapedagógus így válaszolt: „Leköti a gyerekek figyelmét, ezáltal elterelődik az agresszív viselkedéstől. Én a „Mit csinál a kis kezem” című mondókát alkalmazom. Tapasztalataim szerint az I. és II. szintű gyerekeknél ez jól működő gyakorlat. Játékos, nem agresszív megoldás. A nagyobbaknak ez már nem mindig elég, de van, hogy náluk is ezt a módszert használom.”. Összességében, a kérdésre adott válaszok alapján igen, segíthet a mondóka, a vers és a mese is az agresszió kezelésében. De mindenképpen meg kell találni a kisgyermek számára a legmegfelelőbb technikát, módszert, hiszen mindenki más, és emiatt az irodalmi tevékenységre való igényük, befogadó képességük is eltérő. A 8.ábrán a kérdőívem 31. kérdésére adott válaszok százalékos aránya látható. A szülők 36 százaléka az óvodás korú gyermekekkel többnyire naponta többször (N=39) is szoktak mondókázni. Hetente többször a válaszadók 24 százaléka szokott (N= 26), míg naponta egyszer-kétszer a válaszadók 18,5 százaléka (N=20). Hetente egyszer-kétszer (N=16), havonta egyszer-kétszer (N= 4) és soha (N=3) válasz érkezett legkevésbé. A válaszok a gyermekek otthoni mondókázásának gyakoriságát tükrözi, a gyermek ettől függetlenül az óvodában hallhat mondókát. De összességében ez egy pozitív eredmény, hogy a válaszadók a gyermekekkel otthon is mondókáznak.

Milyen gyakran szokott gyermekével mondókázni?

 Másolás

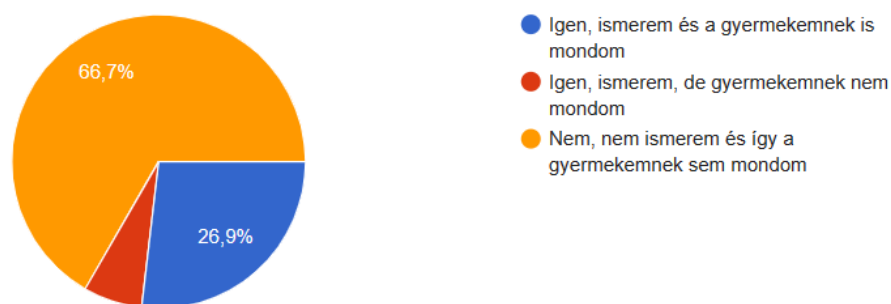
108 válasz

8.ábra: Mondókázás gyakorisága

A következő kérdés arról szólt, hogy mi a kedvenc mondókája az óvodáskorú gyermeknek. Erre a válaszadók (N=108) gyermekeinek körében a legnépszerűbb, legtöbbet adott válasz a

Mókuska, mókuska felmászott a fára, Cirmos cica, Csip-csip csóka és a Gyí paci paripa volt. Páran (N=5) hozzátették, hogy mindig az aktuális éppen, amit az óvodában hall a gyermekük. A következő kérdésem az volt, hogy ismerik-e a „Mit csinál a kis kezem?” című mondókát. A kérdésre adott válaszok százalékos aránya látható a 9. ábrán. A válaszadók 67 százaléka (N=72) nem ismeri, így a gyermekének sem tanítja, mondogatja. Kis hányaduk, 6,5 százaléka (N=7) ismeri, de nem mondja gyermekének, így ő nem tudja. A maradék 27 százaléka (N=29) ismeri és gyermekének is mondja, eszerint alkalmazza a mondókát a gyermeke nevelésében

9.ábra: Ismerik-e a „Mit csinál a kis kezem?” című mondókát

A harmadik kérdésem a pedagógusokhoz az volt, hogy „Hogyan kommunikálja a szülő felé, ha gyermeke agresszíven viselkedik?”. Az óvodapedagógusok (N=5) többnyire felhívták a figyelmemet arra, hogy mennyire fontos már kiscsoporttól elkezdni a szülővel kialakítani egy bizalmi kapcsolatot. A gyerek érdekei az elsők, jól kell tudni együttműködni a szülővel, és közösen keresni megoldást a problémára. „Hogyha válásról van szó, és amiatt viselkedik agresszívan, akkor én kérem a szülőtől, hogy minél többször üljünk le rövid időn belül, és próbáljunk meg közösen egy lehetőséget kidolgozni, amivel segíthetjük a gyermeket. Abban az esetben, ha az agresszió folyamatos és ismétlődő, akkor ezeknél a beszélgetéseknél szóba hozom, próbálunk megoldást találni a szülővel. Hiszen hiába próbálom én az óvodában a gyermek lelki állapotát helyrehozni, nem tudhatom, hogy otthon ki és hogyan neveli, segíti a gyógyulási folyamatát” – mondta egy óvodapedagógus, későbbiekben OP1-ként hivatkozok rá..

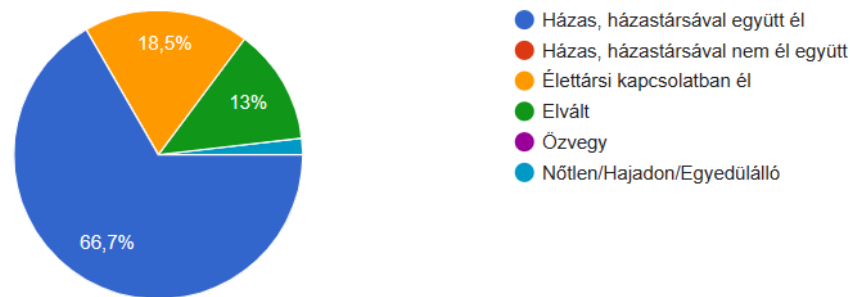
A negyedik kérdésem az volt az óvodapedagógusokhoz, hogy „Hogyan szoktak reagálni általában a szülők a gyermekükkel való problémákra?”. Az óvodapedagógusok (N=5) mindenképp négyszemközt ülnek le a szülővel beszélgetni, ahol sort kerítenek a probléma közvetítésére is. A problémára közösen próbálnak megoldást keresni. Feltárják a gyökereit, és közösen definiálják azt. „Nagyon fontos az előzetes tájékozódás és ismerkedés, amire már kiscsoportban sor kerül, amikor felveszem az anamnézist. A reakció a szülőtől függ.

Remélhetőleg addigra már kialakul egy olyan bizalmi kapcsolat, hogy meg tudjuk beszélni, hiszen mindkettőnk számára a gyermek érdekei az elsők”- OP1

Összegezve az óvodás korú gyerekek szeretik a mondókákat, otthon is többnyire mindenkivel mondókázik a családja. Az óvodapedagógusok válaszai alapján megállapíthatjuk, hogy az agresszió kezelésénél is élnek a mondókázásban, dramatizálásban rejlő lehetőségekkel. Megadják a gyermeknek, hogy kijátssza magából a belső frusztrációit. Kisebb korban a höcögtető, ölbéli játékok jelentenek számukra megnyugvást. A megkérdezett óvodapedagógusok közül egyikük ismeri és használja is csoportjában a „Mit csinál a kis kezem?” című mondókát, főleg I. és II. szintes gyerekeknél. A hipotézisem, miszerint: „Feltételezem, hogy a „Mit csinál a kis kezem” című- mondóka csökkentheti az agresszív megnyilvánulásokat” beigazolódt, mivel a Jászberény Város Óvodai Intézményének egy gyermekcsoportjában jól bevált módszerként alkalmazzák. A kérdőív kitöltői körében ez a mondóka a számok szerint inkább mondható nem ismertnek, mint jól ismert és alkalmazott mondókának. A szülők nem ismerik, éppen ezért nem is alkalmazzák a gyermekeik életében. Ebben az esetben nem releváns jó vagy rossz módszerként értékelni, mivel nem ismerik. Ez nem jelenti azt, hogy nem lehet jó módszer, abban az esetben, ha kipróbálják.

3.1.2. A második hipotézisem vizsgálata a kutatás eredményeinek tükrében

A második hipotézisemmel azt feltételezem, hogy a válásban lévő vagy elvált szülők gyermekei a mesékben, a fantáziavilágban menedéket találnak. Valószínűnek tartom, hogy számukra a mesék tanulsága, érzelmi megnyilvánulásai is nagyobb hatással, jelentőséggel bír. Jobban leköti őket a mese hallgatása, bele tudnak feledkezni a történetbe. Emiatt jobban is igénylik a meseolvasást, mint társaik. Ilyenkor elfelejtik a saját traumáikat, kikapcsol az agyuk, nem szoronganak. A kérdőívem kitöltése során a kitöltők írtak jelenlegi családi állapotukról. A válaszadók 68 százaléka házasságban él, 13 százaléka (N=14) elvált, 18 százaléka (N=20) élettársi kapcsolatban él és 2 százaléka (N=2) egyedülálló, ezeket a 10. ábrán láthatják.

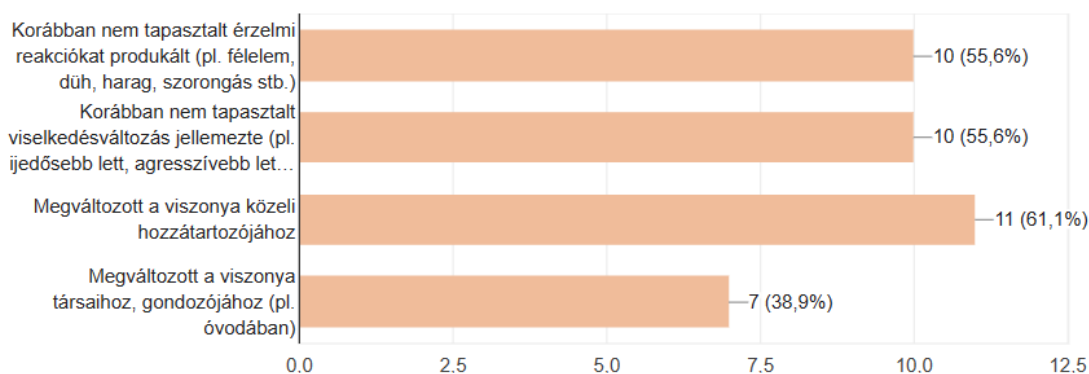
10.ábra: Családi állapota

narratív? mély? pontosítsd!!! interjút öt óvodapedagógussal készítettem. Két városból és egy faluból kérdeztem meg az óvodapedagógusokat, hogy több különböző véleményt megismerhessek. A személyes interjú előnye, hogy az interjúban feltett kérdéssort saját magam állíthattam össze, illetve, hogy a kérdéseimre a legilletékesebb személyek adtak választ. Az interjú 13 kérdés megválaszolását foglalta magában. Az óvodapedagógusok nagyon közvetlenek voltak. Az interjúk során egy kötetlen beszélgetés alakult ki. Hozzájárultak ahhoz, hogy a válaszaikat rögzítsem. Ennek eredményeképp, hatékonyan fel tudom dolgozni a kapott válaszokat. Az első kérdésem az volt hozzájuk, hogy „Mi az óvodapedagógus feladata / kompetenciája abban az esetben, ha értesül arról, hogy a gyermek szülei elválnak / elváltak?”. Az óvodapedagógusok válaszaiban egyöntetűen szerepelt az, hogy ilyenkor jobban odafigyelnek a kisgyermekre és annak játékára. Lehetőséget biztosítanak arra, hogy kijátssza magából a belső frusztrációit. Az egyik óvodapedagógus kifejtette azt is, hogy milyen gyerekeket különböztetünk meg. „Két típust különböztetünk meg ilyenkor: van, aki kijátssza magából, és van, aki magába fordul. Az utóbbi gyermek esetében nehezebb a problémamegoldás, lassabb a folyamat. Próbálom kibogozni ilyenkor a szálakat, segítséget nyújtani a gyermeknek” – OP1(lásd a 7.5.1. mellékletben) Megkérdeztem a témában egy olyan felnőttet is, akinek óvodás korában, amikor ő 6 éves volt, elváltak a szülei (lásd 7.5.2. mellékletben). Ő nem érzékelte a szülei párkapcsolatának a romlását, mivel úgy vélte, hogy a mindennapos veszekedés a szülők között természetes. Rosszul fogadta a szülei válását, teljesen elhatárolódott tőlük is és a korosztályától is. A szülei a válásuk időszakában nem vették figyelembe az ő érzelmi szükségleteit. Hiányos szülőképről nyilatkozott, ami mai napig hatással van rá, illetve társadalmi és párkapcsolati problémáit is összefüggésbe hozta ezzel a gyerekkori traumával. Gyakran elköveti ugyanazokat a hibákat, mint szülei annak idején. Nehéz volt

számára elkezdni bízni az emberekben, mivel a szüleinek sem volt bizalmi kapcsolata egymás iránt, így nem kapott jó mintát. Sok önfejlesztő munkával elérte azt, hogy ellensúlyozni tudja a válás hatásait. Sokszor gyorsan feszültté válik, nehezen küzd a párkapcsolatért, könnyebbnek érzi feladni azt.

A kérdőíves kutatásom során megkérdeztem az elvált szülőket arról, hogy a válásukat hogyan viselte a gyermek. A kérdésre 18 válasz érkezett. A 11. ábra mutatja a válaszadók számát és százalékos arányát, ennél a kérdésnél a kitöltők több válaszlehetőséget is jelölhettek. Legtöbben (N=11) azt a választ jelölték be, hogy a gyerekeknek megváltozott a viszonya a közeli hozzátartozójukkal. Viszont azt is sokan jelölték, hogy korábban nem tapasztalt érzelmi reakciókat kezdett el produkálni és korábban nem tapasztalt viselkedésváltozás jellemezte a gyermeket.

18 válasz

11.ábra: A gyermek reakciója szülei válására

A következő kérdésem az volt a gyermek gondviselőihez, hogy fejtsek ki, miben nyilvánult meg a válásuk idején a gyermekükönél tapasztalt változás. Erre a kérdésre 13 elvált szülő adott választ. Ők azt írták, hogy nem volt őszinte velük a gyermek, sokat füllentett. Félt egyedül aludni (N=2), gyakori volt a hangulatváltozás(N=1), szótlanabb(N=6), érzékenyebb(N=1) lett. Páran(N=3) a gyermek másik szülőjével lévő kapcsolatot hozták fel példának.

Idézet a kérdőívből: „Neheztelt az édesapjára” / „Tartott az édesapjától.., hozzám sokkal ragaszkodóbb lett..., viszont a pajtásaival is oldottabb lett.” / „A gyermekem a szokottnál feszültebb volt, érzelmi határai kijebb csúsztak, nehezebben lehetett az indulatait korlátozni. Apjától eltávolodott, nem megfogalmazott okok miatt (talán az elvesztése miatt). Társaitól is távolságot tartott, nem igényelte a barátai látogatását és játékát” – írták a szülők.

Az interjúm során megkérdeztem az elvált édesanyától azt, hogy „Milyen személyiségbeli változásokat vettek észre a gyermekeken?” (lásd 7.5.3. melléklet). A szülő válasza erre a

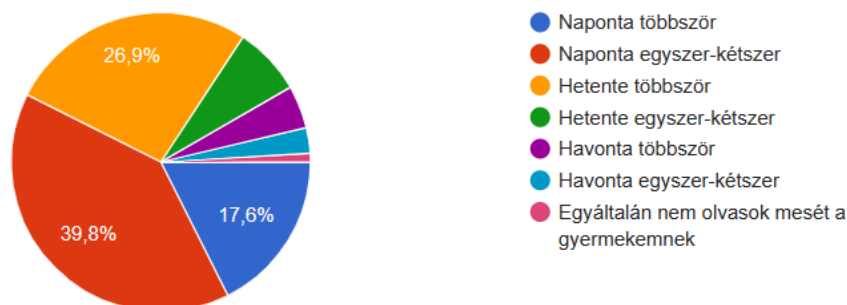
kérdéseimre az volt, hogy zárkózottabb lett velük szemben. Sokszor a kis dolgok miatt is elkezdett hisztizni, kiabálni, pedig nem volt rá jellemző azelőtt. Próbálta felhívni a figyelmet magára a hisztizéssel, de a vigasztalást elutasította. Nem akarta, hogy megölelje az édesanyja, olyankor eltolta magától. Az óvodapedagógusa szereti a dramatikus játékokat, próbálja azon keresztül segíteni a gyerekeket. Fogadóórák keretein belül elmondta az édesanya a gyermeke óvónénijének, hogy ilyen problémával küzd a gyermeke. A szülő elmondása szerint nagyon segítőkész volt az óvodapedagógus, megfigyelte a gyermeke játékát, amiből sok mindent leszárt szakmai szemmel. A társaitól is elzárkózott, az óvodapedagógus társaságát viszont igényelte. Sokat meséltek neki, sokat volt ölben az elmondottak szerint. Ez jó hatással volt rá. Az interjúk során beszélgethettem egy olyan felnőttel, akinek óvodás korában elváltak a szülei (lásd 7.5.2. mellékletben). Az ő számára is feltettem azt a kérdést, hogy „Változott-e a viselkedése, a társakhoz a válás időszakában?”. A válasza az volt, hogy igen, bezárkózott, nem szívesen játszott senkivel. A szülei nem fordultak szakemberhez, nem kerestek fel gyermekpszichológust. A legnagyobb támasza az anyai ágról ismert nagymamája volt. Vele beszélt meg a problémáit, nehézségeit.

A kérdőíves kutatásom következő kérdése az volt, hogy milyen gyakran olvasnak a szülők mesét a gyermekük számára. Az erre a kérdésre adott válaszok százalékos arányát a 12. ábrán láthatják. Ez a kérdőívem 11. kérdése volt. A válaszadók 40 százaléka (N=43) válaszolta azt, hogy naponta egyszer-kétszer olvas mesét, 30 százaléka (N=29) hetente többször olvas mesét gyermekének. Harmadik helyen a naponta többször válaszlehetőség szerepel 18 százalékkal (N=19). A hetente egyszer-kétszer (N=8), havonta többször (N=5), havonta egyszer-kétszer (N=3) és a soha (N=1) elenyésző számot kapott. Ezek pozitív válaszok, hiszen azt jelentik, hogy a gyerekek életében jelen van a mese óvodán kívül is.

Milyen rendszerességgel olvas mesét gyermekének?

 Másolás

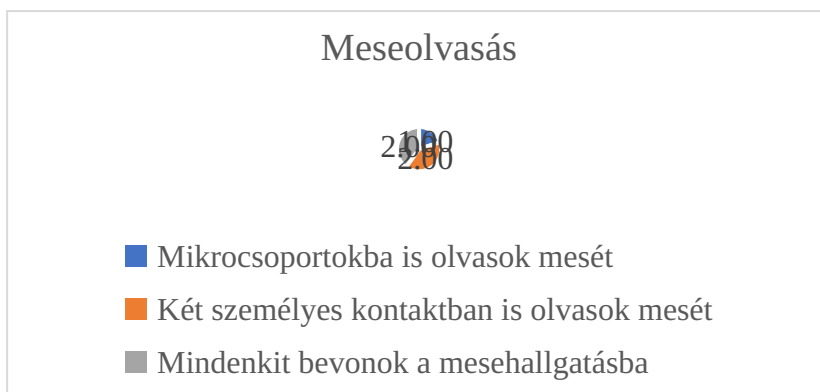
108 válasz

12.ábra: Olvasás gyakorisága

Az interjúm során megkérdeztem azt a felnőttet is a mese fontosságáról, akinek óvodás korában elváltak a szülei (lásd 7.5.2. mellékletben). A mese meghatározó élmény volt számára gyermekkorában. Az állatszereplős meséket szerette, például a Micimackót, a Vukot és a Kisvakondot. A mese szeretete mai napig megmaradt számára. Bár, óvodapedagógusként találkozok naponta mesékkal. A meseválasztás során jellemzően a pillanatnyi érzelmei alapján, illetve az őt aktuálisan foglalkoztatott téma mentén dönt. Életkorából adódóan úgy fogalmazott, hogy a filmekhez hajlik inkább, de a mese szeretete szerves része az életének. Általában tanulságos, csavaros meséket választ, amik csattanóval végződnek. Kedveli még azokat a meséket is, amelyek a tudat alatt hatnak, rejtett tartalmakkal rendelkeznek.

Az óvodapedagógusokat is megkérdeztem ebben a témában. A kilencedik kérdésem az volt az óvodapedagógusok számára, hogy „Vannak olyan mesék, amelyeket az elvált szülők gyermekeinek szokott olvasni?”. Erre a kérdésre konkrét választ nem kaptam. Az elmondottakat összesítve minden gyermek más, mindenki más érzelmeket vált ki a mese. Sokat számít, hogy a válásra is hogyan reagál. Általában a gyermek kedvenc meséjét szokták olvasni az óvodapedagógusok. A tizedik kérdésem az volt hozzájuk, hogy „Az egész csoportot bevonja ilyenkor a mesehallgatásba, vagy mikrocsoportban / egyénileg olvas nekik?” A 13. ábra azt mutatja, hogy a megkérdezettek közül ketten azt a választ adták, hogy olvasnak mikrocsoportokban (N=1) vagy kétszemélyes kontaktban (N=2) mesét a gyerekeknek. Mások (N=2) úgy vélekednek, hogy mindenkit bevonnak a mesehallgatásba azért, hiszen mindenki számára más mondanivalója van a mesének. Azt a részt emelik ki, ami az ő életükre legjobban vonatkozik, amelyik résszel legjobban tudnak azonosulni. A meséből mindenki tud valamit tanulni.

13.ábra: A meseolvasás módja elvált szülők gyerekeinek

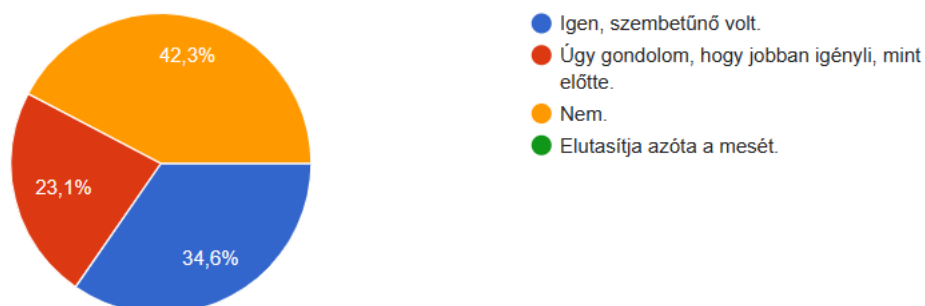
A tizenegyedik kérdésem az volt az óvodapedagógusok számára, hogy „A mesék menekülést jelenthetnek, kapaszkodót nyújthatnak az érzelmileg instabil gyerekeknek?”. Erre a kérdésre egyöntetű (N=5) igen volt a válasz. „A mesék megnyugtadják lelkileg a gyerekeket. Biztonságot

nyújtanak nekik, érzik ilyenkor a melegséget, a nyugalmat a szeretetet, amit áraszt a mese hangulata. Egy kislány a Vajaspánkót szereti a legjobban. Róla az anyukája lemondott, és az apukája sem törődik különösen vele. Mindig az aktuális mese bábjával alszik el, mert nincs saját alvókája, amit behozhatna. De közben igényelné. A kislány igényli a mesét és a verseket is. Könnyen meg is tanulja őket” – OP1 (lásd 7.5.1. mellékletben). A tizenkettedik kérdésem az volt feléjük, hogy „Figyelte már meg, hogy a mese milyen hatással van egy-egy gyermek személyiségfejlődésére? Ha igen, kifejtené?”. Válaszok között szerepelt: „A mese példát mutat a gyerek számára. A gyermeki képzelőerő ilyenkor szárnyalni kezd. Ezáltal fejlődik a beleélő képessége és a fantáziája is. A mese a személyiségére pozitív hatással van, anyanyelve is fejlődik (pl.: szókincse bővül, mondatalkotó képessége fejlődik). Konfliktusmegoldó technikája is fejlődik.” Az utolsó kérdésem az volt, hogy „Mi az a pont, amikor már szakember segítségét tanácsolja a szülőknek? Jelezve nekik, hogy például: gyermekpszichológust keressenek fel”. Az óvodapedagógusok válaszát összegezve, ez egy hosszú megfigyelési folyamat vége. Mindenképpen kétszemélyes, vagy háromszemélyes kapcsolatot teremtenek a szülővel / szülőkkel, ahol tudnak beszélni nyugodt körülmények között, zavaró tényezők nélkül. A szülővel / szülőkkel közösen próbálnak megoldást találni a problémára. Abban az esetben javasolnak pszichológusi segítséget, ha már semmilyen általuk ismert technika nem hoz változást, vagy ha drasztikusan romlik a gyermek magatartása.

A kérdőíves kutatásom 23. kérdése az volt, hogy „Ha Ön elvált, észrevette gyermekén, hogy a válást követően megnőtt a meseolvasás iránti vágya?”. A válaszadók (N=26) több, mint fele, százalék, 65 százalék úgy gondolja, hogy igen (N=15), ezt a 14. ábra szemlélteti.

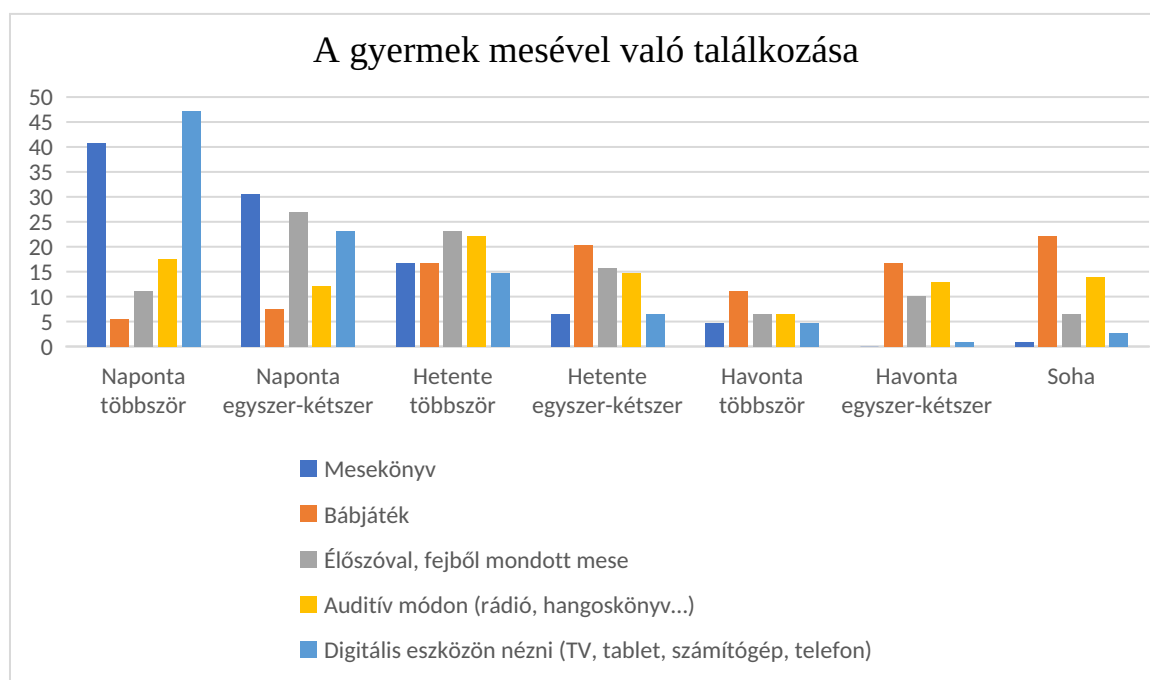
Ha Ön elvált, észrevette gyermekén, hogy a válást követően megnőtt a meseolvasás iránti vágya?

26 válasz

14.ábra: A meseolvasás iránti igény válást követően

A 15. ábrán látható, hogy a mesekönyvek (N=44) és a digitális eszközök (N=51) kapnak legnagyobb teret a gyerekek eszközhasználatában, ezeket jellemzően naponta többször igénylik a gyerekek. A digitális eszközök egyre inkább háttérbe szorítják a mesekönyveket. A 15. ábra jól mutatja, hogy a szülők körében megosztó a vélemény a digitális eszközök használatáról. Véleményem szerint ilyen idős korban még nem szükséges a digitális eszközökön való mesenézést napi szintre emelni. Sok káros hatása van ezeknek az eszközöknek a gyerekekre nézve. A gyerekek képzelőereje sem fejlődik ezzel, mivel a képi világot látva nem kell megerőltetniük a fantáziájukat. A megkérdezett óvodapedagógusok (N=5) is az élőszóval, mesekönyvből, bábjátékkal eljátszott vagy olvasott meséket preferálják jobban, bár az IKT eszközök használatát is egyre gyakrabban próbálják beleágyazni a tevékenységük menetébe. Interjút készítettem többek között egy óvodás korú gyermek elvált gondviselőjével. Ő a választ követően inkább a mesekönyvek olvasását választotta, így ki tudott a gyermekkel alakítani egy kétszemélyes, intimebb kapcsolatot.

15.ábra: A mesével való találkozás formája

A következő kérdőívben feltett kérdés arról szólt, hogy milyen gyakran beszélget a szülő gyermekével a meséről olvasást követően. A válaszadók (N=108) között minden alkalommal csupán 22 százalék beszélget (N=24), míg az esetek többségében 44 százalék (N=48). Az „amikor a gyermek akar beszélni róla” válaszlehetőség 31 százalékot kapott (N=33). Megállapíthatjuk, hogy szinte mindenki, mivel a válaszadók között szerepelt (N=3) a soha is, de túlnyomó részben beszélgetnek a meséről olvasás után gyermekekkel, ki többet, ki

kevesebbet. Azért tartom fontosnak, mivel a szakirodalmakban olvashatjuk, hogy a meséről való beszélgetés pozitív hatással lehet a gyerekek érzelmeire, személyiségfejlődésére. A következő kérdés a gyermekek érzelemkifejezéséről szólt. A gyerekek 73 százalékban (N=79) beszélnek érzelmeikről, és a viselkedésük is alátámasztja azokat. A gyerekek 25 százalékának (N=27) viselkedése egyértelműen tükrözi érzelmeit szüleik szerint, azonban nem beszélnek róluk. A maradék 2 százalékának (N=2) pedig viselkedésben nem tükröződik az érzelme, de beszélni sem beszélnek ezekről az érzésekről. A válaszadók gyerekei között 59 százalékaival (N=64) történt már olyan eset, hogy egy mese meg tudta változtatni a gyermek érzelmi állapotát.

A következő kérdés az előző kérdésre, egy konkrét példa írása volt. A kérdésem így hangzott: „Ha volt már ilyen esetre példa, kérem, írja le a konkrét esetet: milyen lelkiállapotban volt a gyermeke a meseolvasás előtt?; melyik mese hatására és hogyan változott meg a hangulata?; miben nyilvánult meg a változás?”. Sok színes válasz érkezett mindenféle hangulatváltozásra. Pár példát szeretnék bemutatni:

„Félt attól, hogy a válás miatt elveszti az apukáját, emiatt olyan könyveket olvastunk neki, ami kimondottan ilyen tartalommal íródott. Sokat segített, kiegyensúlyozottabb lett” --írta egy szülő.

„Én a mamája vagyok. Ő engem az anyukájának hív. Egyik szülője sincs vele, nem őt választották. Ő minden érzést, mind szomorúságot, mind örömet elmond nekem. Azt is, hogy mi történt az adott mese alatt. A szereplők mind a két oldalát nézve” - írta egy nagyszülő.

„Még anno az egyik este vacsoránál nagyon fáradt volt. Ahogy nyúlt a poharáért, kiborította a vizet. Mondtuk, hogy semmi baj. De láttuk rajta, hogy valami nem stimmel. Aztán később csak elkezdett sírni. De nem mondta el, mi bántja. Elővettem a Teljes szívemből szeretlek című könyvet. Elolvastam neki. Én játékosan szoktam, van benne olyan jelenet, amikor megvizsgáljuk, hogy hogyan dobog egy anyuka szíve. Ilyenkor megnézi a szívverésem, ezután az ő szíve következik. Az a lényege, hogy nem tud olyat csinálni a kismackó, hogy az anyukája ne szeresse. A végén kérdeztem, hogy értette-e, hogy miről szól? És ő mondta, hogy félt, hogy nem fogom szeretni, mert kiborult a víz, és így a mesével megértette, hogy nem tud olyat tenni, hogy ne szeressük. Nyugodtan, megkönnyebbülten, boldogan aludt el. Azóta is sokszor kéri, és már ő mutatja, hogy hogyan dobog a szívünk. Sokszor hallom vissza tőle is, hogy ő is szeret annak ellenére, ha nekem sem sikerül valami” - írta az egyik válaszadó.

„Az óvodában összeveszett a barátaival, sírva jött haza, elolvastam neki egy mesét és megnyugodott, felszabadultabb lett (A kis herceg)” - írta egy szülő.

„Az egyik szereplő a mesében megsérült, és a gyermek megsajnálta, emiatt sírni kezdett” - írta egy másik válaszadó.

Sok más (N=38) megható válasz érkezett erre a kérdésemre, ahol a szülők, gondviselők vagy hozzátartozók személyes példákat írtak le a saját életükből.

Egy gyermek elvált édesanyjától személyes interjú keretein belül sok más kérdés mellett erre a kérdésre is kitértünk. Az interjú alatt beszélt arról, hogy gyermeke az elején nem beszélt érzelmeiről, bezárkózott. A válás nagy hatással volt rá, de idővel egyre jobban megnyílt a szüleinek és utána már kibeszélte magából.

Összegezve, a gyerekek életében nagyon fontosak a mesék, mert hatnak a gyermekek érzelmeire és képesek a gyermekek hangulatát is megváltoztatni, ezt a szülők és az óvodapedagógusok is egyaránt megerősítették. Ha az elvált szülők gyerekeit nézzük, akkor válást követően többnyire ők is jobban igénylik a mesét, a meseolvasás iránti vágy megnő. Sokféleképpen találkoznak a gyerekek mesével, túlnyomó részben mesekönyvek és a digitális eszközök dominálnak az otthoni mesét illetően. Az alfejezetben bemutatott eredmények alapján hipotézisem alá lett támasztva, beigazolódott.

3.1.3. A harmadik hipotézisem vizsgálata a kutatás eredményeinek tükrében

A harmadik hipotézisemmel, feltételezem, hogy egy „problémaevő szörny” segítő eszköz lehet mind az elvált, mind a nukleáris családi háttérrel rendelkező gyermekeknél a problémák feldolgozásában. Valószínűnek tartom, hogy könnyebben sikerül feldolgozniuk a problémát egy játék segítségével. A gyermek lerajzolhatja belső frusztrációit, ezt követően pedig behelyezi a problémaevő szörny szájába, aki megsemmisíti azt. Jelképesen elengedi a problémáját, feltehetően gyorsabbá téve a gyógyulási folyamatot. Az egyik kvalitatív módszeremet segítő eszköz a korábban már említett problémaevő szörny volt (lásd 16. ábra). Ebben a fejezetben ezt szeretném bemutatni. Kádár Annamária is megállapította, hogy óvodáskorban azok a gyermekek, akik félnek, nehezebben veszik a kihívásokat, akadályokat. Inkább megfigyelők, mint aktív résztvevők, ezért nekik több biztatás és odafigyelés kell. Nem normális jelenség, és oda kell figyelnie az óvodapedagógusnak arra, ha egy gyermek hosszú ideje szorong. Ha ez sűrűn előfordul, pedig meg kellett volna szoknia, hogy oviba jár, távol a szüleitől, akkor magatartási zavarról beszélünk. Mindig vegyük komolyan a gyermek félelmeit, mert amennyiben arra hagyatkozunk, hogy kinövi majd, akkor a szorongása csak nőni fog. Akár

egy kabalával vagy csodatevő dologgal is megnyugtathatjuk. Én „csodatevő dologként” egy problémaevő szörnyet alkalmaztam, amit a 16. ábrán tudnak megnézni. A Besenyőteleki Bóbita

Óvoda és Bölcsőde Süni csoportjába vittem be ezt az eszközt, ahova 6-7 éves gyerekek járnak. A gyermekek összetétele családi háttér tekintetében különböző, így az érzelmi háttérük is különböző. Célom ennek a módszernek az alkalmazásával a gyermekek érzelmi intelligenciájának és érzelmi kifejezőképességének felmérése volt. Szerettem volna elérni, hogy csökkenjen a gyerekek szorongása. A problémaevő szörnyet saját kezűleg készítettem karton dobozból és színes papírból.

16.ábra: Problémaevő szörny Forrás: Saját készítésű eszköz

Az eszköz használatával a harmadik hipotézisemre szerettem volna választ találni. A gyermekrajzokat elemezve, és a gyerekekkel való beszélgetések során próbáltam fényt deríteni az aktuális lelki állapotukra. A rajzok alapján és a beszélgetésekből próbáltam levonni a következtetéseimet. Sok rajz érkezett, azt vettem észre, hogy miután a rajzaikat belehelyezték a szörny szájába, kicsit megkönnyebbültek (lásd 7.6. melléklet). A csoport 24 főből áll, ebből 9 gyermek készített rajzot a problémaevő szörnynek. Ezekben a rajzokban a legfőbb közös tulajdonság, hogy a gyerekek a félelmeiket rajzolták le a lapokra. Ezeken a rajzokon leginkább a fekete szín dominált, nem túl színesek. Az első négy gyermekrajz a sötétségtől való félelmet ábrázolja (lásd a 17., 18., 19. és 20. ábrát). Kádár (2014) könyvében ír arról, hogy a gyermek hároméves kora körül elkezdi félni a sötétben. A sötétségtől, árnyékoktól való félelem szimbolikus jellegű. Az állhat a háttérben, hogy a gyermek nem mer elszakadni a szülőtől, ezt vetíti ki a félelmében. A sötétség számára a környezete, vagy önmagának a szeparációs eltűnését jelenti. Ez az egyik legijesztőbb jelenség a gyermek számára. Továbbá mozgásba hozza a képzeletet, ami megjelenik a fantáziájában, azt kivetíti az agya a nagy feketeségbe (Kádár, 2014). Mind a négy rajz készítője 7 éves, mind a négy rajz ugyanazt a félelmet ábrázolja, de mégis másképp. A gyermekrajzok befejezetlennek tűnnek, ez a belső feszültséget tükrözheti (Gerő, 2003). A négy rajzból háromra saját magukat is rárajzolták. A 17. ábrán

látható rajzon a lány a kezeit a szája elé rajzolta, ezzel jelezve az ijedtséget. Az emberrajzok teljesek, azaz a végtagjaik megvannak, részletekben gazdagok, ez kiegyensúlyozottságra utalhat. Eltérő a rajzokon a nyomaték erőssége. A 20. ábrának a nyomaték hagyása lágyabb, ez arra utalhat, hogy a gyermek visszahúzódóbb, bátortalanabb. A másik háromé viszont, erős és határozott vonalakkal áll, ezek energikusságot, azaz energiaszintet mutatnak. Az erős nyomatékú vonalak agresszivitást is jelenthetnek. A vonalvezetésük lendületes, mind a négy rajznál, ebből arra következtethetünk, hogy a rajzoló gyerekek magabiztosak (Szabó,2012).

17.ábra: Gyermekrajz- sötétségtől való félelem

18.ábra: Gyermekrajz- sötétségtől való félelem

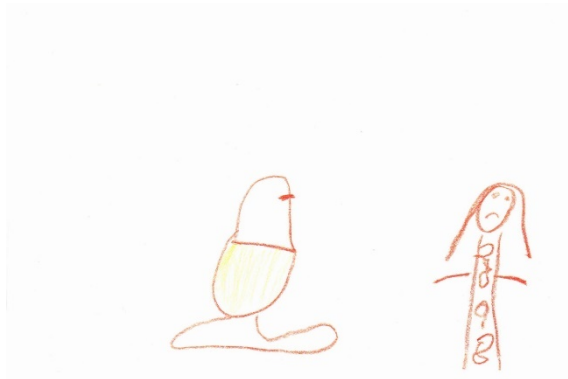
19.ábra: Gyermekrajz- sötétségtől való félelem

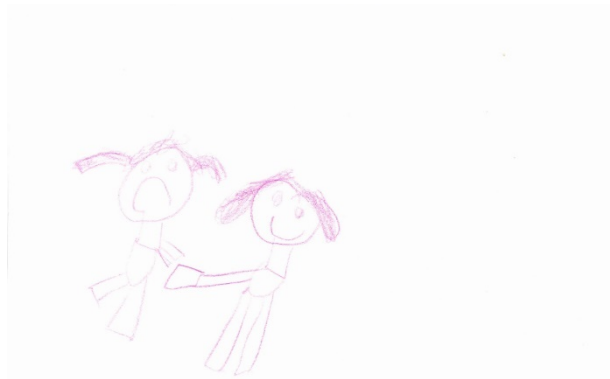
20.ábra: Gyermekrajz- sötétségtől való félelem

A következő két rajzon már nincs fekete szín, színesek a rajzok. A 21. ábrán egy mosdó szerepel, illetve a kislány maga. Ugyanis a félelme az, hogy nem mer egyedül elmenni az illemhelyiségbe. A kislány arcát megfigyelve a szomorúságot láthatjuk. A 22.ábrán a kislány és az édesanyja szerepel. Ő attól fél, hogy veszekszik vele az anyukája és emiatt „kikap tőle”. Egy színt használt a rajz egészében. A gyerekek rajzaik után elmesélték, hogy mit ábrázol számukra

a rajz. Kérésünkre elmesélik, hogy mit ábrázol a kép és a magyarázatot meghallgatva rájöhetünk arra, hogy sokkal többet is ábrázol, mint amit mi a saját szemünkkel láthatunk (Szabadi, 1984).

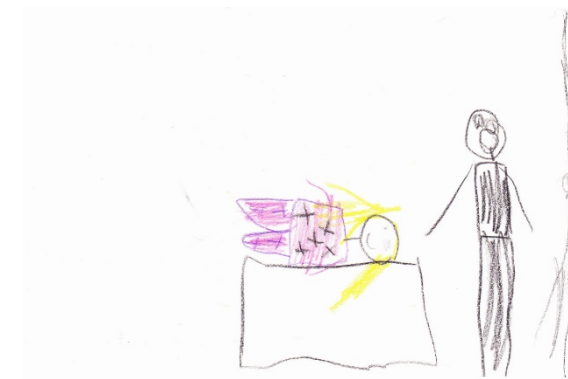

21.ábra: WC-től való félelem

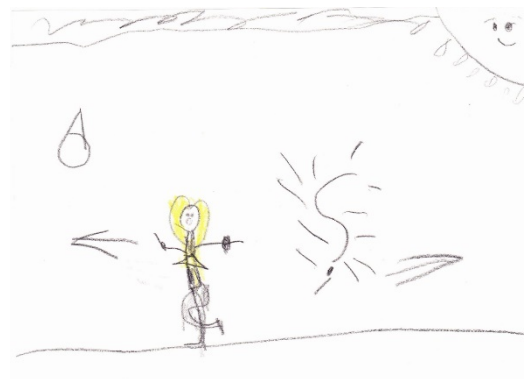

22.ábra: Szülő-gyermek közti konfliktus

Az utolsó két képen észrevehető, hogy dominál a fekete szín, de fellelhető mellette más szín is kisebb mértékben. A 23. ábrán egy 7 éves kislány rajza látható. Ő attól fél, hogy elrabolják. A rajzon saját magát és az őt elrabló személyt ábrázolja. A rabló feketével van ábrázolva, ez a félelem jele is egyben. A kislány magát pedig színesen, egy asztalon fekvő ábrázolta. Kiszolgáltatott állapotban van a rablóval szemben, nem tud hova menekülni. A rabló kiabál vele, ugyanis a szája tartásából erre következtethetünk. A 24.ábra rajzát szintén egy 7 éves kislány ábrázolta. Neki a szülei két éve váltak el. A gyermek keresi önmagát, el van veszve a világban. Saját szavaival úgy magyarázta a rajzát, hogy nagyon félt, mikor otthonról elszökött és nem találta a haza vezető utat. Ezt az eseményt rajzolta le.

23.ábra: Elrablás

24.ábra: Eltévedt lány rajz

Összegezve, a harmadik hipotézisem beigazolódtott, ezt a szakirodalom és a gyerekek rajzai is alátámasztották. A probléma evő szörny hatására az elvált és a nukleáris családban élő gyerekek is motiváltabban rajzolták le félelmeiket, amiket később el is meséltek nekem.

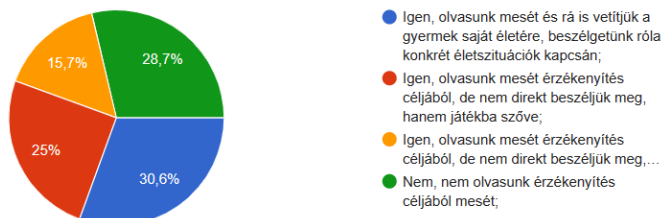
3.1.4. A negyedik hipotézisem vizsgálata a kutatás eredményeinek tükrében

A negyedik hipotézisemmel azt feltételeztem, hogy a mese mondanivalójának kiválasztása befolyásolhatja a gyermek érzelmi állapotát. Véleményem szerint, ilyenkor segítenek a terápiás céllal íródott mesék. Olyan mesét választva, amiben a főhős érzelmi állapota, gondjai, az őt foglalkoztató kérdések hasonlítanak az óvodás korú gyermekéhez, segítségünkre lehet a probléma feldolgozásban. Ezt a hipotézisemet több módszerrel is kutattam. Az első módszeremként a kvantitatív kutatást alkalmaztam, amelyben kérdőív formában kérdeztem meg óvodáskorú gyerekek szüleit (N=108) arról, hogy szoktak-e mesét olvasni érzékenyítés céljából. Ez a kérdőívem 30. kérdése volt a kitöltők felé, a válaszokat a 25. ábra szemlélteti. A válaszadók 31 százaléka (N=33) nyilatkozta azt, hogy olvas mesét, és rá is vetítik a gyermek saját életére, beszélgetnek róla konkrét élethelyzetek kapcsán. Érzékenyítés céljából a válaszadók 25 százaléka (N=27) olvas ilyen mesét, de nem direkt beszéljük meg, hanem játékba szőve. A maradék 16 százaléka (N=17) olvas ilyen meséket, de nem direkt módon beszéljük meg, a válaszadók 29 százaléka (N=31), pedig nem olvas ilyen célból mesét gyermekének. Összegezve a diagramot, a válaszadók (N=108) 71 százaléka olvas érzékenyítés céljából mesét gyermekének, de a feldolgozási, megbeszélési folyamat eltérő.

Érzékenyítés céljából szokott mesét olvasni gyermekével úgy, hogy átbeszéljük, konkrét élethelyzethez kapcsoljuk az olvasott történeteket?

 Másolás

108 válasz

25.ábra: Érzékenyítés céljából történő meseolvasás

Az óvodapedagógusokat is megkérdeztem ebben a témában. A hetedik kérdésem az volt hozzájuk, hogy „Melyik az a könyv, amit a csoportban használnak érzékenyítés céljából? Melyik mese hat leginkább a gyermekek érzelmeire?” Itt említették Döbrentei Ildikótól az Égből pottyant mesék című könyvet, más Berg Judittól A Titoktündért alkalmazza. Liane Schneidertől a Barátnőm, Bori című könyvsorozatot is kedvelik az óvodások. Bartos Erikának az Anna, Peti, Gergő című mesekönyvét az egyik óvodapedagógus nagyon sokszor meséli a gyerekeknek. A nyolcadik kérdésem az volt hozzájuk, hogy „Volt már arra példa, hogy egy mese hatására más érzelmi állapotba került egy gyermek?”. Az egyik óvodapedagógus így

nyilatkozott: „Akkor tapasztaltam ilyet, mikor Döbrentei Ildikótól A kút című mesét olvastam, ami a barátok elvesztéséről és újra találkozásáról szól. Akkor láttam több gyermeknél is azt a megrezdülést, hogy mi van, hogyha én sem beszélhetek már a bárátaimmal, nem játszunk együtt? A mesét egy hosszú beszélgetés követte. Ennél a mesénél már jól látszódott, hogy az 5-6 éveseknek már fontos a környezetük, így ez érzékeny téma számunkra.” Egy másik óvodapedagógus, későbbi hivatkozásként, OP2 mondta: „A kedvenc mese mindig örömet okoz nekik. Az ismeretlen meséből viszont azt ragadja ki, ami megtetszik neki, ami foglalkoztatja a lelki világát. Az is befolyásolja, hogy hat-e a mese az érzelmekre, hogy a szülő mennyit mesél gyermekének.”

Egy gyermek elvált gondviselőjével készített interjúm során kitértünk a gyermek mese által táplált érzelmeire, személyiségváltozásaira is. Az édesanya úgy nyilatkozott, hogy a válásukat követően többet olvasott a gyermekének, ez kimondottan jó hatással volt a gyermek lelki állapotára. Előfordult az is, hogy egy meséhez jobban ragaszkodott, újra és újra kérte. Ez „A kiskakas gyémánt félkrajcárja” című mese volt. Rövid mese és sokat nevetett rajta a gyermeke. Shona Innes könyvét is sokat kérte az édesanyjától, ennek a címe „Az élet olyan, mint a szél”. Ezt a könyvet azért kérte többször, mert először nem igazán értette, majd mindig megfogta a könyvnek valamelyik mondata, ami miatt újra kérte - fogalmazta meg a szülő.

Egy gyermek elvált édesanyját is megkérdeztem a témában, interjú keretein belül. A trauma feldolgozásában az óvodapedagógus segítségét kérve közösen dolgoztak azon, hogy a fiában ez a válás ne okozzon semmiféle kárt. Sokat beszélgettek, szerepjátszóztak, és mesét is olvasott neki, olyan témában, mely kimondottan elvált szülők gyerekeinek javasolt. Volt rá példa, hogy a szülő talált ki az óvodapedagógus tanácsára a válásának történetéről mesét, illetve más saját történetet is mesélt a gyereknek. „A mi problémánkat mondtam el úgy, mintha ez mással történné” – mondta a szülő, későbbiekben OP3-ként hivatkozok rá.

A következő kérdéssel arra voltam kíváncsi, hogy volt-e már arra példa, hogy a gyermek érzelmi állapotát meg tudta változtatni egy mese. A válaszadók (N=108) 59,3%-a szerint volt már erre példa. A következő kérdéssel azt szerettem volna kideríteni, hogy akik az előző kérdésre igennel válaszoltak, fel tudják-e eleveníteni, hogy ezt a fajta érzelmi változást melyik mese idézte elő a gyermekükben. A másik fontos kérdésem ezen belül pedig az volt, hogy milyen érzelmi állapotban volt a gyermek, és milyen érzelmi állapotba került meseolvasás után. Erre a kérdésre a válaszok (N=38) „A második hipotézisem vizsgálata a kutatás eredményének tükrében” című fejezetben olvashatók (lásd 3.1.2. alfejezet)

Megkérdeztem egy óvodáskorú gyermek elvált szülőjétől, hogy „Észrevették esetleg, hogy meseidő után nyugodtabb a gyermek, kevésbé zaklatott?” OP3 válasza az volt, hogy ha az érzelmeire nagy hatással van a könyv, akkor igen, nyugodtabb lesz a gyermeke.

Összegezve, úgy gondolom, hogy a negyedik hipotézisem is beigazolódott. Ezt a szülői válaszok arányából és az interjúk során kapott válaszokból következtettem ki. Sok szülő alkalmazza és egyben jó ötletnek is tartja a mesével való problémafeldolgozást. Ők is úgy látják, hogy a gyermek könnyebben feldolgoz egy-egy élethelyzetet mesével. Az érzelmeit is befolyásolhatja a mese, hiszen a válaszadók 59 százaléka szerint volt már erre példa.

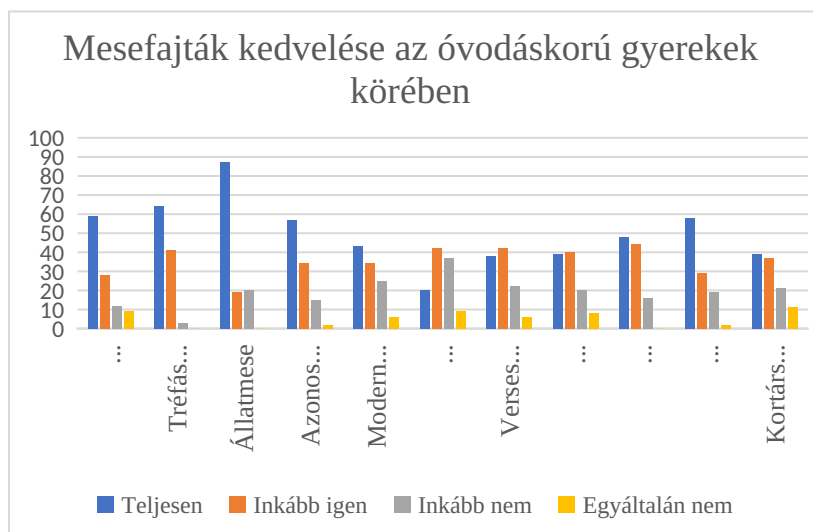
3.1.5. Az ötödik hipotézisem vizsgálata a kutatás eredményeinek tükrében

Az ötödik hipotézisem az, hogy hagyjuk meg a választás jogát a gyermek számára. Feltételezem, hogy a gyermek saját maga is képes az olyanfajta döntéshozásra, hogy a saját érzelmeit figyelembe véve válasszon magának mesét. Ezáltal övé a döntés, jól ismert mesék közül válasszon, amiket már hallhatott, vagy láthatott már. A saját érzelmi állapotát ismerve beazonosíthatja önmagának, hogy mire vágyik a lelke. A gyermek saját maga által választott mesének is jelentősége lehet az őt foglalkoztató problémák feldolgozásában.

A kvantitatív kérdőíves kutatásomban kérdeztem a válaszadókat. Először arról kérdeztem a szülőket (N=108), hogy az otthonukban hány könyv található. A válaszadók 35 százalékánál 50-100 darab könyv található, ez a legjellemzőbb válasz. A kitöltők 23 százalékánál 50-nél kevesebb és 17 százalékánál 200-300 darab könyv található, 14 százalékánál 100-200 darab könyv van az otthonukban. Érkezett olyan válasz is, amelyben azt jelölték (N=2), hogy egy darab könyv sincs náluk. A következő kérdésem, hogy ezekből a könyvekből, mennyi gyermekkönyv. A leggyakoribb válasz a 21-30 darab könyv, ezt a válaszadók 17 százaléka (N=18) jelölte meg. De gyakori a 31-40 darab (N=17) és az 1-10 (N=12) darab gyermekkönyv is. Összegezve a gyermekkönyvek száma megosztó a mai óvodáskorúak otthonában, hiszen a válaszadók 10 százalékánál 51-60 darab (N=11) is van, míg hasonlóan 10 százalékuknál 100-nál több (N=11) gyermekkönyv található.

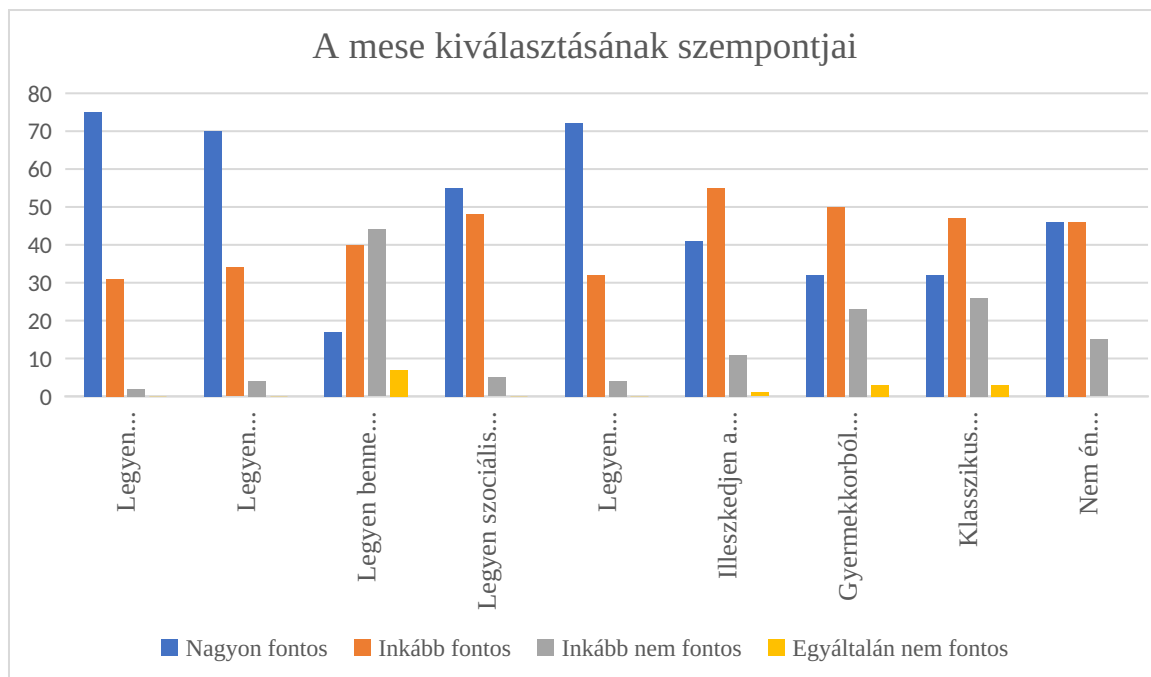
A következő kérdésem arról szólt, hogy melyik mesefajtát kedveli legjobban a gyermeke. A kortárs, klasszikus, ismeretterjesztő, gyógyító, verses, formula-, modern, azonos korú gyerekekről szóló, állat-, tréfás és tündérmese is felsorolásra került. Bejelölhették, hogy teljes mértékben, inkább igen, inkább nem vagy egyáltalán nem kedveli az adott mesefajtát a gyermekük. A legtöbb „teljes mértékben” kedveli szavazatot az állatmese kapta 81 százalékkal

(N=87), ezt a 26. ábra mutatja. Az ábra a válaszadók számait mutatja, nem pedig a százalékos arányt. A legkevésbé kedvelt mesefajta, pedig a kortárs mese lett 10 százalékkal (N=11).

26.ábra: Mesefajták kedvelése az óvodáskorú gyerekek körében

A 27. ábra a válaszadók darabszámát mutatja, nem a százalékos arányt. Az ábrán jól látható, hogy a válaszadók mennyire tartják fontosnak azt, hogy tanulságos, elgondolkodtató, szórakoztató, természetfeletti varázselemet tartalmazó, szociális képességeket, empátiát fejlesztő, egyszerű, könnyen érthető legyen a mese, illetve illeszkedjen a gyermeke aktuális hangulatához. Azt is jelölhették a válaszadók, hogy a szülő saját gyermekkorából ismert mesét választ szívesen, vagy éppen klasszikus meséket, illetve, hogy ő vagy a gyermeke választja-e mesét. A 27. ábrán jól látható, hogy a szülők a három legfontosabbnak a legyen tanulságos, elgondolkodtató mese (N=75), legyen szórakoztató (N=70) és legyen egyszerű, könnyen érthető (N=72) lehetőségeket választották. Ezt az oszlopdiagram késsel jelöli. A szülők 98 százaléka (N=106) szerint fontos, hogy a mese tanulságos, elgondolkodtató legyen (69 százalék jelölte a nagyon fontos és 29 százalék az inkább fontos opciót). Az a tényező, hogy a gyermek válasszon mesét, nem kiemelkedő, de mégis azt bizonyítja, hogy a szülők többsége inkább sok esetben ráhagyja a választást a gyermekére. Ezt a lehetőséget nagyon fontosnak 46-an tartják, ami a válaszadók 43 százaléka. Inkább fontosnak szintén 46-an tartják, inkább nem fontosnak pedig, 15-en és egyáltalán nem fontosnak egy szülő tartja. Jól látható, hogy a válaszadók 85 százaléka (N=92) inkább hajlik az igen felé, mint az elutasítás irányába.

27.ábra: A mese kiválasztásának szempontjai

A válaszadók (N=108) 63 százaléka szerint van olyan mese, amelyhez gyermeke ragaszkodik, ilyen mesék például a Bogyó és Babóca, A farkas és a három kismalac, Berg Judit: Rumini, Magyar népmesék, A rút kiskacsa, Hófehérke és a hét törpe, Bori szobatiszta lesz, Anna, Peti és Gergő könyvek, Gárdonyi Géza: A kutya meg a nyúl, B. Habarics Kitty: Két nyuszi és az évszakok, Cili és a varázscseppek, Mit miért hogyan? Mini (Scolar kiadó) Zakatoló, Vadadi Adrienn: Dani biciklizni tanul, Maszat könyvek vagy a Boribon, és sok más gyermekkönyvet is írtak a szülők.

A következő kérdésben arra irányult, hogy szerintük mi lehet az adott meséhez ragaszkodás oka. A válaszadók hosszasan kifejtették véleményüket:

„Egyszerű, dallamos szöveg, jól lehet közben játszani a hangommal. Mindennapos dolgokról, érzelmekről szólnak” - írta egy válaszadó.

„A kismalacokat mindig a legjobb barátairól nevezi el. Itt úgy érzem, a családi kötelék az, ami tetszik neki. Jó lenne két olyan testvér számára, mint a barátai” - fejtette ki egy válaszadó.

„A mese főszereplője keresi Önmagát, családját (A rút kiskacsa)” - írta egy szülő.

„Mert hercegnőnek érzi magát”- írta egy másik válaszadó.

„A három kismalacot a bölcsődéhez kötném, az Anna Peti... az picit korától, úgy gondolom, tanulságos neki. Utána milliószor át kell beszélni a történeteket, minden alkalommal!” - írta egy szülő.

Az óvodáskorú gyerekek hozzátartozói, nevelői, szülei többnyire olyan jellemző válaszokat adtak még, minthogy izgalmas, egyszerű, tanulságos, szórakoztató.

Összegezve, a számszerű és véleményalapú eredmények is azt mutatják, hogy a gyerekeknek vannak olyan mesék az életében, amihez ragaszkodnak. Sokszor ők választanak mesét, különböző lelkiállapotoknak megfelelően. Ahhoz mérten, hogy az ő lelkük mire vágyik igazán abban az adott szituációban.

3.1.6. A hatodik hipotézisem vizsgálata a kutatásom eredményeinek tükrében

A hatodik hipotézisemmel azt feltételezem, hogy az adott probléma feldolgozásában segíthet a családon vagy óvodán belül szakértő segítségével közösen kitalált történet. A gyermek életében fennálló krízishelyzeteket, problémákat dolgozzák fel ezek a mesék. Saját élettörténetekből és életkörülményekből alakíthatunk meséket azzal a céllal, hogy adott problémát megoldjunk. Ezek a történetek a környezetből vett elemekből állnak, így a tudatalatti azonosulás egyszerűbb (Spangenburg, 1996). Erre a hipotézisemre kvalitatív és kvantitatív módszerrel is kerestem a választ. Első sorban az online kérdőívemben tettem fel a kérdést a kitöltők számára. A kérdőívben arról kérdeztem a szülőket, hogy „Ön szülőként mit gondol arról a módszerről, miszerint egy trauma / rossz élmény feldolgozásában segíthet az, ha egy mesét kreálnak a szülők az adott problémáról, ahol a főhős talpra áll, és leküzdi a nehézségeket? Ezzel irányt mutatva gyermekünknek.”

A válaszadók (N=108) többségében egyetértenek (N=103) abban, hogy segíthet ez a módszer, jó ötletnek találják, és aki eddig nem is alkalmazta, most kedvet kapott hozzá. Kis százalékban (N=5), válaszolták, hogy ez nem segíthet. Az ő válaszaik között szerepelt olyan, mint például: „A gyerek számára az képmutatás, ha a rossz után valami jó történik.” Ezzel a hozzászólással nem értek egyet, hiszen az élet sem fekete és fehér. Történnek jó és rossz dolgok is az életünkben, ezek között pedig egyfajta érzelmi átmenet van. A gyerekeknek tudniuk kell, hogy minden rossz után jön valami jó, ha nem jönne, nem lenne értelme az életünknek. Sok nehézséggel, akadállyal kell szembenézni az életben, minden korosztálynak mások ezek a problémák, más nehézségűek, de abban az életszakaszban igenis az a legnagyobb probléma. Nem lehet összehasonlítani egy óvodáskorú gyermek problémáját egy felnőttével. Pozitívan érdemes élni az életünket, a csodára nem csak várni kell, hanem tenni is érte, hogy megtörténjen. Ebben segít a mese, ahol a főhős is leküzdi a nehézségeit, saját erejéből. Az útjai során találkozik segítőkkel, amit a gyermek szintén rá tud vetíteni a saját életére, hiszen az ő életében a legnagyobb segítők a családtagjai. Boldizsár Ildikó könyvében összeszedi a

mesefajták és mesei karakterek különböző segítő hatásait. „A meseterápia sikere azon múlik, hogy a mese hőse képes-e cselekvésre ingerlően hatni a mesehallgatóra vagy sem. S ha igen, a mesehallgató csak arra jön rá, hogy „csinálni kéne valamit”, vagy azt is pontosan tudja, hogy mit” (Boldizsár, 2010, 56. oldal).

Szerencsére olvashattam olyan véleményeket is (N=103), akik kifejtették, hogy szerintük miért is jó ez a módszer, és hogy gyermeküknek miként segített. Ilyenek voltak többek között ezek a példák is:

„Szerintem nagyon fontos, hogy egyes élethelyzetekről történetet meséljek a gyerekeimnek, hiszen, ha annak a kitalált karakternek, akit pl. róla mintázok, jobbra fordul a sorsa, ő sem adja fel” - írta egy szülő.

„Jó módszernek tartom, válás után én is alkalmaztam, hogy a gyermekem megértse” - írta egy másik szülő.

„Szerencsésnek érzem magam, mert kisfiam baba kora óta falja a meséket. Így sokat ismer. Talán nem is a kreálást részesítem előnyben, hanem azt, hogy az adott mese által tudjak neki segíteni feldolgozni élethelyzeteket. Pl. az öccsének három hónaposan szívműtété volt. Két hétig Pesten voltam vele. Így tudatosan kerestünk ehhez segítséget: Bartos Erika: Meggyógyult a szívem című meséje csodás segítség volt ebben. Mindig tudta itthonról követni a "nagy" /5éves/ fiunk, hogy épp mi történik a tesójával. És ez felbecsülhetetlen volt. Így mi nem tudtuk volna elmagyarázni, pláne, hogy mi se tudtuk, mire számítsunk” - írta egy édesanya.

„A mi módszerünk az, hogy kicsi kora óta mesélek egy kislányról, Manciról, aki tulajdonképpen a kislányom! Ez nálunk a Mancsi mese. Néha még a kislányom is csóválja a fejét: Ez a Mancsi nagyon pajkos! Lassan már rájön, hogy Mancsi tulajdonképpen ő” - írta egy válaszadó.

Megkérdeztem óvodapedagógusokat is, hogy a hipotézisemet még jobban körül járjam. A hatodik kérdésem az volt, hogy „Milyen ötletnek tartja Brigitte Spangenberg (1996) gyakorlatát, aki a „Mesék elvált szülők gyerekeinek” című könyvében azt ajánlja a szülőknek, hogy kreáljanak saját mesét történetükből? Tanácsolná ezt a szülőknek? Ön alkalmazná ezt a módszert?” Az óvodapedagógusok (N=5) ezt a könyvet nem ismerték, de az elmondott technikát igen, és mindenki alkalmazza is. „Használhat, mivel ismerem a gyereket, így lehetőséget adok rá, hogy elmondhassa ő is. Ez egy lelki feloldódás lehet számára, hogy a mese után kibeszélheti magából a problémáját. Megérti, hogy mi történik körülötte, mert nem biztos, hogy tudja, hogy anya/apa miért költözik el, ő csinált-e valami rosszat. Játékidőben ezt elmesélem, és megvárom, hogy kibeszélje magából. Ismerem a gyermeket, a körülötte történő dolgokat, így el tudom neki mesélni is” – OP1. Egy másik óvodapedagógus így vélekedett: „Én

nagyon szeretem ezeket a meséket, ezt az írónt nem ismerem. De Bartos Erikának az Anna, Peti, Gergő című mesekönyvét nagyon sokszor mesélem a gyerekeknek, főleg kisebb korban, első éveken. Ez a könyv is hasonló, mint amit Ön említett, tudnak a szereplőkkel azonosulni a gyerekek. Olykor kinevetik a szereplőt/szereplőket, vagy éppen megsiratják őket. De mégis úgy gondolom, hogy ha egy beszélgetés követi ezeket a meséket, akkor hasznosak lehetnek”.

Szebeni Viola gyermek-pszichodramatistával készített interjúm alatt (lásd 7.5.4. melléklet) olyan kérdéseket is feltettem, amely a hatodik hipotézisem kutatásában segít. Az egyik ilyen kérdésem az volt, hogy „Miért segíthet Ön szerint a gyermekeknek a mese?”, erre a gyermek-pszichodramatista azt válaszolta, hogy a gyermeki kettős tudatot erősíti. A kettős tudat azt jelenti, hogy nem fogja megkérdezni, hogy „Na és mondd meg nekem, hogy aludt 100 évet.” Nem jó, amikor megtörik ez a varázsvilág egy olyasmivel, hogy a tanszerek beszélni kezdenek. Sajnos most a modern mesék ezzel az irrealitással dolgoznak. Mérei megmondta a gyermeklélektanban, hogy a mese egy varázslatos világ. Egy varázsvilágba repíti a gyerekeket. Kiszakítja őket a valóságból, bárki lehet belőlük. Kijátszhatják a mese által magukból az őket ért frusztrációkat. A mese segít tudat alatt a feldolgozásban. Megkérdeztem tőle, hogy ilyen mesékkel foglalkozik vagy dolgozik-e a terápia alatt. Ő viszont nem mond mesét a gyerekeknek, mivel ez nem meseterápia. A mesét a gyerekek alakítják ki. Tehát ezek olyan mesék, amelyeket a gyermekek az általuk ismert mozaikokból raknak össze saját történetté. A hagyományos meséket nem nagyon, inkább kevésbé ismerik a gyerekek. Nagyon szomorú, mert a mi európai kultúránk hagyományos mesékre épül. Nekünk a sárkány, a boszorkány egy másfajta szimbólumot jelent. A mai világban megjelentek a dínók és a robotok. Teljesen más szimbólumokkal dolgozik, mint amit megszoktunk, de nekünk ezeket a meséket el kell fogadnunk. A pszichodramatistáknak ezekkel a szimbólumokkal kell dolgozniuk. Egymástól, ismerik meg a különböző hagyományos tartalmakat, és aztán dolgoznak ezzel, és nagyon nagy győzelem, amikor nem a robot fogja az utolsó mesében elvinni a pálmát, hanem a sárkány vagy képes lesz a gyermek tündérré válni (Vass, 2023).

3.2. A láthatatlan fonál című könyv bemutatása mese tevékenység keretein belül

Kvalitatív módszereim egyike volt a Láthatatlan fonál című mese tevékenység. A tevékenység gördülékenysége érdekében tervezetet készítettem (lásd 7.6. melléklet), ennek alapján motivációként egy fonalas játékra invitáltam a gyerekeket. Azzal, hogy átlépünk a fonalon, eljutunk egy helyre, ahol a szeretet uralkodik. A gyerekek örömeiket lelték a játékban, ügyesen lépkedtek át a fonalon. Mindenki sorra került, ennek eredményeképp, mindenki belépett ebbe a csodálatos országba. Elmondtam nekik, hogy azért ilyen sokszínű a fonál, mert a szeretetnek is létezik több fajtája is. Majd elmeséltem a mesét, figyelmesen, kíváncsian, érdeklődően hallgatták végig az ikerpárról szóló történetet. A mese feldolgozásaképp körbeadtam a színes gombolyagot, és megkértem a gyerekeket, hogy ha szeretnék, mondják el, kivel van ilyen láthatatlan fonaluk, és ők ezt miből érzik, honnan tudják. A gyerekek egytől egyig válaszoltak a kérdésre, valaki egy személyt mondott, de volt olyan is, aki sok embert és állatot felsorolt az életéből. Legtöbbször a nagyszülőket és szülőket, testvéreket említették. Néhány óvoda a barátait, unokatestvéreit vagy állatait sorolta fel. Számomra a legmeghatóbb válasz egy kislánytól származott, aki mondhatta volna a családtagjait is, de ő mégis egy nevet mondott csak, az enyémet. Ez nagyon meglepett, és el is érzékenyültem egy pillanatra miatta, megöleltem a kislányt, majd nem kizökkenve a tevékenységből, folytatódott a beszélgetőkör. Mikor a fonál körbe ért, megkértem a gyerekeket, hogy aki szeretné, az lerajzolhatja azt/azokat, akivel/akikkel neki ilyen láthatatlan fonala van. Sok rajz készült, nagyon lelkesek voltak a gyerekek. Az első két rajz (lásd 28. és 29. ábra), két kislánytól érkezett. Ebben az életszakaszban már megjelenik a gyerekek munkáiban az aprólékos díszítőmunka. A rajzokat egészen vékony vonalvezetés jellemzi. Ilyenkor már odafigyelnek a megfelelő térkihasználásra is (Szabadi, 1984). A gyerekek rajzaira jellemző a gazdag színvilág, illetve a vidám, erőteljes színek használata, ez az élénk fantáziára utal (Szabadi, 1984). A 28. ábrán látható rajzot egy hét éves kislány készítette. Az ő szülei elváltak két évvel ezelőtt. Mikor elmesélte, hogy kik vannak a képen, az apukáját és a nevelő apukáját nem említette. Egy nagyon szép, aprólékos gyermekrajz született. A házi kedvencek is helyet kaptak rajta. A szív forma két helyen is feltűnik, ez a szeretet szimbóluma. Ez a kislány rajzolás, festés, mintázás, kézimunka, tehát vizuális nevelésből tehetséggondozásban részesül a tevékenységek keretein belül. A 29. ábrán lévő rajzot egy hat éves kislány rajzolta. Ő a rajzán saját magát és engem ábrázolt. Jól látszik a rajzon kettőnk között a színes fonál, ami a mesében is szerepelt. A mesében ugyanezt a fonalat láthatatlannak neveztük, de én a gyerekeknek egy sokszínű fonalat vittem be, mivel a szeretet is sokszínű, sok fajtája létezik. Itt is megjelenik a szív motívum, ami szintén a szeretetre utal. Ez a két gyermek az egész rajzlapot kihasználta, kitöltötték különböző színekkel, formákkal.

Figyeltek az arányokra, hiszen jól látható, hogy az engem ábrázoló lány magasabb, mint az őt ábrázoló lányé. A másik rajzon is jól látható a szülő, gyermek, nagytestvér arány.

28.ábra: Én és a családom

29.ábra: Óvodapedagógus és óvodás gyermek

A következő négy rajzon a gyerekek a barátaikat ábrázolják (lásd 30., 31., 32. és 33.ábrán). A 30. ábrán lévő rajzon még egy fonalat is fognak egymással. Itt is megfigyelhető az élnk színvilág, az erőteljes színek használata. A gyerekek itt a barátaik lerajzolására figyeltek oda, nem pedig a háttér kitöltésére. A sok fehérén vagy üresen maradt rész jelentheti azt is, hogy a gyermek számára sok az „énidegen-terület”, amitől fél, szorong. Ezeket a rajzokat egy kivétellel fiúk készítették.

30.ábra: Óvodás barátok és a fonál

31.ábra: Barátok az óvodából

32.ábra: A három jó barát

33.ábra: Óvodás pajtások

A következő négy rajzon a gyerekek valamelyik családtagjukkal ábrázolják magukat. A 34. ábrán lévő rajzon az óvodás hét éves kislány és bátyja szerepel. Kettejüket egy kék színű fonál köti össze. A kislány bátran használta a színeket, a szoknyája is szivárvány színű. Odafigyelt a vonalvezetésre és a színezésnél is próbált nem kimenni a vonalból. A kislány és a bátyja egymás kezét fogják a képen. Ez utalhat a szeretetre és ragaszkodásra. A 35. ábrán látható egy édesanya, egy testvér és maga az alkotó, a hét éves kislány. A gyermek szülei nem váltak el, az édesapa mégsem került fel a képre. A rajz nem pontos, az édesanyjának hiányzik a két keze, ez arra is utalhat, hogy nem túl kiegyensúlyozott érzelmileg a gyermek (Szabó, 2012). A gyermek három szívvel jelezte a lerajzolt alakok felé irányuló szeretetét. A 36. ábrán a hét éves kislány az anyai ágon lévő nagymamáját rajzolta maga mellé. Figyelt a tér kihasználásra, ami ilyen idős korban már jellemző (Szabadai, 1984). A színezésén látható, hogy határozott, erős vonalakat hagyott a lapon, ez az energiaszintjéről árulkodik, ami vélhetően magas. A színezése egyirányú vagy vízszintes vagy függőleges vonalakkal áll, de nem használja ezt a két irányt össze-vissza. Ez a szabálytudatról árulkodik (Szabó, 2012). Végül a 37. ábrán egy család látható, anyuka, apuka, kistestvér, házi kedvencek és az óvodás 7 éves lány. A szülők egymás kezét fogják, de jól megfigyelhető a ruházatukon, hogy a fekete szín dominál. A kislányt lelkileg nagyon megviselte, mikor a szülei majdnem elváltak. Az óvodapedagógusok is próbálják lelkileg kiegyensúlyozottá tenni, mert érzelmileg kicsit labilis. Saját magát és a testvérét rózsaszín ruhában ábrázolta. Figyelt ő is az arányokra, a tér kihasználására.

34. ábra: Testvérpár

35. ábra: Anya lánya közti kapcsolat

36.ábra: Nagyszülő-gyermek közti kapcsolat 37.ábra: Család rajz

A szakdolgozatom mellékletében csatolom a tevékenység tervezetét, tevékenységről készült képeket, a gyerekek rajzait, illetve a mese szövegét is.

4. Információgyűjtés interjúval

Az interjú során a megkérdezett óvodapedagógusok (N=5), elvált szülő (N=1) és egy olyan felnőtt is, akinek kiskorában elváltak a szülei (N=1) személyük titokban tartását kérték, így nevük és személyük anonimitását egész dolgozatomban megőriztem. Szebeni Viola gyermekpszichodramatistával is készítettem interjút. Az interjúk egészét a melléklet 7.5. alfejezetén belül tudják elolvasni. Azért tartom fontosnak az információ gyűjtésnek ezen módját, mivel személyesen is kontaktba tudok kerülni az interjúalannyal. Közvetlenebb és kötetlenebb is egyben a beszélgetés. Olyan kérdésekre kaphatok választ, amire írásos formában lehet nem kaptam volna.

5. Összegzés

A szakdolgozatomban a mesének az érzelmekre gyakorolt hatására fókuszáltam. Vizsgáltam az elvált szülők gyerekeinek a kapcsolatát a mesékkal. A dolgozatomban első felében olyan szakirodalmakból álló elméleti háttérrel készítettem, ami által az olvasó jobban megismerheti a témát. Ezek a szakirodalmak is mutatják, hogy a mesének milyen gyógyító hatásai tudnak lenni, hiszen általuk fejlődik a gyermekek problémamegoldó képessége. A biztonságérzetet a gyermek számára a stabil alapokon álló családja adja. A válás következtével a gyermek valamilyen szinten megtörik érzelmileg. Mára már szerencsére rengetegféle módszerrel találkozhatunk, aminek hála könnyebb az elfogadás és a gyógyulás folyamata is. Többek között vannak lélekgyógyító mesék, amelyek minden fajta problémát feldolgoznak. Több óvodapedagógus és szülő is jó módszernek tartja Brigitte Spangenburg (1996) gyakorlatát, aki a „Mesék elvált szülők gyerekeinek” című könyvében azt ajánlja a szülőknek, hogy kreáljanak saját mesét történetükből. Itt a gyerekek tudnak azonosulni a főszereplővel, ezáltal könnyebb például a válás feldolgozása is számukra. A pszichodráma is hasonló megoldással él, mivel a gyerekek meséket találnak ki közösen, majd el is játsszák ezeket a meséket. Beöltöznék a mese szereplőinek, ezáltal lehetőséget biztosítanak arra, hogy a gyerekek kijátsszák magukból a belső feszültséget.

A kutatásom sokrétű volt, emiatt több szempontból, és különböző módszereken keresztül is vizsgálhattam hipotéziseimet. A kutatási folyamatot nagyon élveztem, mind a kvantitatív, mind a kvalitatív részét. Véleményem szerint sokat fejlődtem ez idő alatt. Bővült a tudásom az új ismeretek által, fejlődött a kommunikációs képességem az interjú készítése közben és a mese tevékenységekor is egy új módszert próbálhattam ki, amivel tapasztalatot gyűjthettem. Az új ismereteknek, tapasztalatoknak és élményeknek köszönhetően a későbbiekben, az óvodapedagógusi pályán tudom őket hasznosítani. A több szempontból felépített és változatos kutatási módszereket és eszközöket alkalmazó kutatásommal érdemi eredményeket kaptam. Ennek eredményeképp a hipotéziseimre releváns válaszokat tudtam adni.

Pozitívként élem meg azt, hogy a mai világban a szülők többsége mesél a gyermekének. Vannak olyan szülők is, akik babysitterként használják a különböző elektronikai eszközöket, hiszen a gyermek leül a készülék elé, és nézi egész nap. Örömmel láttam a kvantitatív kutatásom eredményét, hogy a szülők szoktak még mesélni a gyermeküknek. A kérdőívem legvégén érkeztek visszajelzések a szülőktől. Az egyik szülő, ezt írta: „Talán én vagyok a tízből az az

egy anya, aki inkább olvas, mint a tv, mobil elé teszi gyermekét. A többi szülőnek sem volna szabad kihagyni azt a csodát, amikor olvas a gyermekének, és látszik rajta, hogy egy-egy mesébe képzelettel magát, és szárnyal a képzelete. Mert ez egy csoda, egy olyan varázslat, amit csak a könyv, az olvasott mese adhat.” Egy másik szülőtől is érkezett válasz, ő ezt írta: „Sajnos ma nagyon keveset mesélnek a szülők a gyerekeknek. A mai mesék az idősebbeknek értelmetlenek. Mindenféle értelmetlen kockafejű figurák vannak benne.” Ezek a válaszok, illetve az óvodapedagógusok és Szebeni Viola, gyermek-pszichodramatista válaszai is megerősítettek abban, hogy a mese mennyire fontos a gyermekek számára. Rengeteg mindent tud adni a mese, mindenki a saját életére tudja kivetíteni. Azt a jelenetet ragadja ki a meséből a gyermek, ami az ő érzelmeihez, problémáihoz legközelebb áll. A mese arra sarkalja, hogy ő is próbálja leküzdeni az életében lévő nehézségeket. A személyiségfejlődésére jó hatással van a mese. A családon belüli meseolvasás is fontos, sokkal többet fejlődik az a gyermek, aki otthon is hall mesét, nemcsak az óvodában.

Az érzékenyítő mesék is nagyon fontosak, főleg azoknak a gyerekeknek, akik valamilyen krízishelyzetben vannak jelenleg az életük valamely területén. A válás is többféleképpen megmutatkozhat egy gyermekben. Az óvodapedagógusok elmondása szerint fontos, hogy a gyermek kijátssza a benne lévő frusztrációt. Ez a jobbik eset, fogalmazta meg egy óvodapedagógus. A rosszabbik eset, ha agresszióban tör ki a gyermekből a frusztráció. Gyermekpszichológust abban az esetben javasolják, ha az általuk ismert módszerekkel hosszú távon nem érnek el változást.

Szebeni Viola, gyermek-pszichodramatistától megkérdeztem, hogy „A mai világban mi az, ami túlnyomórészt a probléma, ami miatt a gyerekek érzelmileg nem túl kiegyensúlyozottak?”. Ő erre úgy válaszolt, hogy posztmodern társadalomban élünk, ez annyit jelent, hogy elvesztettük, elbizonytalanodtunk mindabban, ami eddig érték volt. Nagyon fontos az, hogy a családok megőrizték a maguk értékeit, ha mindig aszerint megyünk, amit a külvilág sugall, akkor nincs állandóság, de csak be kell fogadni a változásokat, amihez rugalmasságra van szükség. Négy útravaló kell a gyerekeknek, és ez a pszichodramában mind megvan. Az első és legfontosabb szelektálni mindazt, ami körülöttünk van. A második legfontosabb bírni a feszültséget és a bizonytalanságot. A harmadik a jó kommunikáció, az utolsó pedig az, hogy megszakadt a kapcsolat a természettel. Tehát, ha azt kérde, hogy miért jönnek, akkor azért, mert mindez nem működik. Nekünk itt ezeket kell működtetni.”

Összegezve a kutatásom eredményeit, a személyes interjúkon kapott válaszokat, illetve a módszereim eredményességét, kijelenthetem, hogy a kutatásom eredményes volt, releváns válaszokat kaptam. A célom jövőbeli óvodapedagógusként az, hogy a meseolvasást népszerűsítsem, illetve több gyógyító, érzelmekre ható mesét bevinni az óvodába. Ha krízishelyzettel (válás, kistestvér születése) találkozok a munkám során, bátran merek nyúlni a gyógyító mesékhez, hogy segítsék a gyermek érzelmeit megérteni, segítsék neki az elfogadásban, és teret adjak neki a kijátszás folyamatában és a drámajátékok lebonyolításában. Célom, hogy a gyerekek érzelmeiket megéljék a mesék által. Ezáltal a személyiségük pozitív irányba fejlődjön.

6. Felhasznált szakirodalmak

- Alison Gopnik (2009): A babák filozófiája. Fd: Vassy Zoltán, Nexus Kiadó, Budapest.
- Békás Pál (1999): Báldor. Móra Könyvkiadó, Budapest.
- Bognár Gábor, Telkes József (1986): A válás lélektana. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Boldizsár Ildikó (2004): Mesepoétika : írások mesékről, gyerekekről, könyvekről. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Boldizsár Ildikó (2010): Meseterápia. Magvető Kiadó, Budapest.
- Boldizsár Ildikó (2013): Mesekalauz úton lévőknek. Magvető Kiadó, Budapest.
- Boldizsár Ildikó (2014): Meseterápia a gyakorlatban. Magvető Kiadó, Budapest.
- Brigitte Spangenburg (1996): Mesék elvált szülők gyermekeinek. Fd: Farkas Irina, Gyurkovics Zsuzsanna, Sziget Kiadó, Budapest.
- Bruno Bettelheim (2004): A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. Corvina Kiadó, Budapest.
- C.G. Jung (1995): Gondolatok az apáról, anyáról és a gyerekekről. Fd: S. Nyirő József, Kossuth Kiadó, Budapest.
- Gerő Zsuzsa (2003): A gyermekrajzok esztétikuma. Flaccus Kiadó, Budapest.
- Kádár Annamária (2013): Mesepszichológia. Kulcslyuk Kiadó, Budapest.
- Kádár Annamária (2014): Mesepszichológia 2. Kulcslyuk Kiadó, Budapest.
- Kovács Ákos (2008): Válás - Veritas jogcsomag. Veritas Jogcsomag Kiadó Kft, Egerbakta.
- Magyar Ágnes (2022): Literacy education by the application of mantle of expert (moe) method. In: Márta Törteli Telek,Éva Vukov Raffai, Josip Ivanović, Attila Vinkó, Zsolt Vinkler:

Nemzetközi módszertani konferencia, Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka. Oldalszám: 109-115. I.Letöltve: 2023.04.21.

https://magister.uns.ac.rs/files/kiadvanyok/konf2022/Method_ConfSubotica2022.pdf?fbclid=IwAR2boiLr85Y1DoBbw7jemet4tEUCbbqeZ5Rp2hUNxvqqO8ZtBtuH-g-xEqc

Mérei Ferenc, V. Binét Ágnes (1970): Gyermeklélektan. Libri Kiadó, Budapest.

Patrice Karst (2022): A láthatatlan fonal- Az elválással, távolléttel kapcsolatos félelmek enyhítésére. Fd: Károlyi Judit, Kulcslyuk Kiadó Kft., Budapest.

Péter Ágnes (1992): Gyerekek, szülők, pszichológusok. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Ptk (2013): Polgári Törvénykönyv.

<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300005.TV&pagenum=7> I.Letöltve: 2023.04.15.

Szabadi Ilona (1984): Az irka-firkától a meséig, Budapest, Kossuth Könyvkiadó

Szabó Mihályné (2008): A család szerepe, jelentősége, funkciói, kapcsolatfelvétel, a család megismerésének módszerei, technikái. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest. I Letöltve: 2022.10.27.

https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Bemeneti_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eszkozrendszerenek_kialakitasa/2_1853_007_101015.pdf

Szabó Szilvia (2012): Mit vizsgálj a gyermekrajzon?. <http://www.azirastukreben.hu> I.Letöltve: 2023.04.14.

Vass Zsófia (2023): Interjú Szebeni Violával. In.: A mesék segítő szerepe válás esetén. Szakdolgozat, 7.5.4. melléklet. Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Jászberény.

Vekerdy Tamás (2019): Válás és ami körülötte van. Central Könyvek, Budapest.

https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0007.html I,Letöltve: 2023.02.04.